

Dubrovački arhiv u svjetlu reorganizacije državnih arhiva i arhivske službe u vrijeme austrijske uprave

Sanja Curić – Nikša Selmani

Državni arhiv u Dubrovniku
Svetog Dominika 1
HR – 20 000 Dubrovnik
sanja.curic@dad.hr
niksa.selmani@dad.hr

Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 4. 9. 2024.
Prihvaćeno: 18. 10. 2024.
930.25(497.584Dubrovnik)18/19"
DOI: 10.58565/vda.5.1.6

Sažetak

Nakon pada Dubrovačke Republike sudbina njezina arhiva pratila je sazrijevanje pojma „arhiva” i arhivske službe tijekom kratkotrajne francuske i stoljetne austrijske uprave. Unatoč usponima i padovima autori potvrđuju kontinuitet skrbi, barem u slučaju najvrednijeg dijela gradiva koje je administrativno bilo dodijeljeno središnjim političkim i sudskim tijelima u Dubrovniku te onoga prenesenog u bečki Tajni državni, dvorski i kućni arhiv tijekom „Metternichove ere”. Sve procese autori su promatrali u širem kontekstu reorganizacije državnih arhiva i arhivske službe u austrijskom dijelu Monarhije započete, ali nedovršene, u kratkom periodu 1869./70. Za razdoblje do prihvaćanja reorganizacijskih prijedloga 1893./94. i uspostave stalnog C. k. Arhivskoga vijeća, autori iznose ključne momente arhivske problematike koji su se rješavali u sinergiji C. k. Središnjeg povjerenstva za proučavanje i očuvanje umjetničkih i historijskih spomenika i C. k. Ministarstva unutarnjih poslova, odgovornoga za političke arhive. Svi su ovi procesi konačno utjecali i na sudbinu starih dalmatinskih arhiva, a u slučaju onoga dubrovačkog, odredili njegov razvoj k instituciji C. k. Dubrovačkog arhiva. Nakon objedinjavanja gradiva bivše Republike, nekoć dodijeljenoga političkim, sudskim, financijskim i lučkim pomorsko-zdravstvenim uredima u Dubrovniku, ovaj je arhiv prerastao u pravi C. k. Državni arhiv u Dubrovniku, pod stalnom upravom stručno osposobljenoga arhivista.

Ključne riječi: Državni arhiv u Dubrovniku, Habsburška Monarhija, arhivistika, C. k. Središnje povjerenstvo za proučavanje i očuvanje umjetničkih i historijskih spomenika, arhivi

Uvod

Sudbina dubrovačkog arhiva nakon pada Dubrovačke Republike bila je predmetom znanstvene historiografije, no ona se do sada nije bavila ovim pitanjem u kontekstu razvoja arhiva i arhivske struke u vrijeme austrijske uprave. Razdoblje od tih stotinjak godina vrlo je intenzivno vrijeme u kojemu i naizgled, ali i doista marginalizirani tzv. stari arhivi, s gradivom nastalim radom administrativnih tijela austrijske uprave, prolaze kroz transformacije svojega značenja, prateći potrebe društava koje se ubrzano moderniziralo izgradnjom novih institucija. Ovdje ćemo se prvenstveno baviti starim arhivima, poglavito onima dubrovačkim, nastojeći iznijeti genezu same institucije C. k. Državnog arhiva u Dubrovniku, te razumjeti zašto vrijedni

arhivi ostalih dalmatinskih gradova, osim naravno Zadra, nisu tijekom austrijske uprave uspjeli steći ovakav jasan institucijski status.

Pokušaj reorganizacije državnih arhiva i arhivske službe u austrijskom dijelu Monarhije 1869. godine

Pitanje reorganizacije državnih arhiva i arhivske službe bilo je, čini se, pokrenuto inicijativom dr. Karla Giskre,¹ tadašnjeg ministra C. k. Ministarstva unutarnjih poslova. Na temelju pozivnog pisma od 1. kolovoza 1869. Ministarstvo je u posebnu Arhivsku ispitnu komisiju² pozvalo i arhivske stručnjake. Početni uvjet Ministarstva unutarnjih poslova bio je da se Komisija prihvati reorganizacije samo onih arhiva koji su bili pod njegovom ingerencijom.³

Već na prvom zasjedanju 16. kolovoza 1869. Komisija je odlučila da program reorganizacije obuhvati čitav prostor Cislajtanije, a potom je pristupila formiranju tročlanog odbora radi izrade osnovnih načela reorganizacije državnih arhiva i arhivske službe. Odbor su činili dvorski savjetnik i arhivist Andreas Meiller, ugledni njemački povjesničar i paleolog Theodor Sickel i predstojnik arhiva Joseph Zahn. Uzevši u obzir neka prethodna izvješća i memorandumne koji su mu bili dostavljeni,⁴ Odbor je postavio jasnu nit vodilju da bi sveobuhvatna reorganizacija trebala obuhvatiti arhive svih državnih tijela, no ako na početku bude zahvatila samo arhive pod Ministarstvom unutarnjih poslova, to bi ipak trebalo biti u skladu s načelima postavljenima za cjelinu.

1 Dr. Karl Giskra bio je ministar unutarnjih poslova Cislajtanije od 30. prosinca 1867. do 12. travnja 1870. Iako slavenskog porijekla, Giskra je bio predstavnik liberalne njemačke ustavotvorne stranke, sklon buržoaziji i centralizmu, bez naročita sluha za nacionalnu problematiku. „Giskra, Karl (1820-1879), Minister, Bürgermeister und Advokat”, *Österreichisches Biographisches Lexikon*, pristupljeno 20. 5. 2024. <https://www.biographien.ac.at/oebl?frames=yes>

2 *Archiv – Enquête – Commission*.

3 Ministarstvo je za provedbu reorganizacije zadužilo načelnika odjela dr. Antona Banhansa koji se te zadaće bio prihvatio s „osobitim žarom”. Moguće je da je upravo on potaknuo ministra Giskru na nužnost reorganizacije. Vidi: Joseph Alexander Freiherr von Helfert, „Action des Herrenhauses der im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder in Angelegenheit des staatlichen Archivwesens”, *Mittheilungen der dritten (Archiv-) Section der k. k. Central – Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale*, Vol. II (1894), 275.

4 Organizacijski plan Meillera, memorandum dr. Dudika (1858.), memorandum adjunkta Ruterera iz (1867.), pismo Josepha Zahna (1868.), računovodstveno izvješće adjunkata Gigela (1868.). Iz ovoga je razvidno da su i prije postojali pokušaji neke reorganizacije koji očigledno nisu bili uspjeli. Vidi: Karl Rieger, *Mittheilungen aus den Acten des k. k. Ministeriums des innern bezüglich einer reorganisation des österreichischen archivwesens*. (Beč: L. Mayer, 1881.), 5.

Već 20. kolovoza na drugom zasjedanju Komisije dr. Sickel je u ime Odbora predstavio dva elaborata:

- a) Osnovna načela plana organizacije državnih arhiva u kraljevinama i zemljama zastupljenim u Carevinskom vijeću
- b) Nacrt uredbe o osnivanju Arhivskog vijeća za arhive podređene Ministarstvu unutarnjih poslova

U prvom je elaboratu, u pet članaka, Odbor najprije definirao pojam arhivskoga gradiva državnih tijela,⁵ potom predložio centralizaciju državnih arhiva,⁶ precizirao zadaće arhivske službe,⁷ zatražio višu razinu stručne osposobljenosti budućeg arhivskog kadra⁸ te predložio osnivanje tijela zaduženoga za kontinuirano upravljanje i

-
- 5 Tim su pojmom bili obuhvaćeni svi stariji spisi nastali radom svih vladinih tijela u raznim razdobljima, a koji više nisu potrebni za tekuće poslovanje, no zaslužuju se čuvati u interesu države, pojedinih korporacija, pojedinaca ili za historiografske svrhe. Kao period nakon kojega se gradivo iz registratura izdvaja kao arhivsko određen je rok od trideset godina. (*Isto*, 37).
  - 6 Odbor predlaže osnovnu podjelu državnih arhiva na arhive ministarstava i pokrajinske arhive. U prvom se slučaju predlagalo da se arhivi središnjih ureda u Beču, koji su bili podređeni istom ministarstvu, spoje u jedan arhiv, bez obzira na to nalaze li se u istim ili različitim prostorijama. Međutim, više se ministarstava moglo sporazumjeti i formirati zajednički arhiv združenih ministarstava, odvojen samo u odjele i povjeren upravi jednog ministarstva. Pokrajinski su arhivi trebali biti smješteni u glavnim gradovima pojedinih pokrajina, a nastali bi objedinjavanjem arhiva različitih zemaljskih vladinih tijela, pod nadzorom Namjesništva. Ti bi nekoć razdvojeni arhivi postali odjeli unutar pokrajinskog arhiva. (*Isto*, 38.)
  - 7 Zadaće arhivske službe dijele se u tri skupine: one koje se bave fizičkom skrbi o gradivu (zaštita od oštećenja, krađe, adekvatna oprema spremišta, preventivne konzervatorske mjere i mjere restauracije oštećenog gradiva), one koje se bave održavanjem ili uspostavljanjem fizičkog reda gradiva u arhivskim spremištima i one koje su vezane uz korištenje arhivskoga gradiva za državne svrhe i pod određenim uvjetima za praktične ili znanstvene interese udruga i pojedinaca. (*Isto*.)
  - 8 Tu se određuje da je za činovnike koje se pri reorganizaciji arhiva preuzima iz dosadašnjih arhiva i registratura ili drugih ureda dovoljan dokaz praktično iskustvo u radu s arhivima. No, pri popunjavanju novih radnih mjesta Odbor određuje da prednost imaju oni kandidati koji su od arhivske komisije za provjeru znanja dobili potvrdu o osposobljenosti. Važno je napomenuti da je Odbor potrebne kvalifikacije arhivista, odnosno arhivskog činovnika, shvaćao u skladu s povijesnim mijenama, pa je u doba aktualnosti „povijesnog prava” državna služba za one koji su htjeli razvijati karijeru u političkoj sferi najčešće započinjala u arhivu te je osnovni preduvjet za arhivskog činovnika bilo biti dobrim pravnikom koji je u arhivu mogao proučavati prilike u kojima su se donosile određene političke odluke. Razvojem povijesnih znanosti i snažnijim vezivanjem arhiva uz državnu upravu uloga arhivista se promijenila te je osim pravničke osposobljenosti neizostavan postao i temeljiti studij povijesti. Upravo je ova spoznaja dovela Odbor do zaključka da arhivska služba zahtijeva viši stupanj obrazovanja od onoga koji se očekivao od činovnika pomoćnih ureda, stoga predlaže da se status arhivskog činovnika izjednači s onim koncipijskih činovnika, a kako taj oblik napredovanja nije bio predviđen ustrojem, predlažu da se, kao kod profesora, za njih uvede petogodišnji dodatak na plaću. Koncipijski činovnici ili „osoblje perodno” (*personale di concetto*) imalo je, današnjim rječnikom kazano, visoku razinu stručne spreme te oni rješavaju složenije uredske zadaće, saslušavaju stranke i sastavljaju koncepte rješenja. (*Isto*); također: Gerson Wolf, *Geschichte der K. K. Archive in Wien* (Beč: Wilhelm Braumüller, 1871.), 246-247.

nadzor sustava državnih arhiva. Nakon što je prva verzija posljednjeg prijedloga dovela do oštrog razmimoilaženja unutar Komisije, donesena je nova, šire eksplicirana u drugom elaboratu, u kojoj se predlaže osnivanje stalnoga i u stručnom smislu osnaženoga C. k. Arhivskog vijeća,⁹ podređenoga Ministarstvu unutarnjih poslova. Nakon što je Odbor dovršio svoju zadaću, oba su elaborata,¹⁰ kao i detaljno izvješće o tijeku čitavog postupka, bili poslani C. k. Ministarstvu unutarnjih poslova čiji je posao sad bio dobiti mjerodavne podatke o stanju njezinih arhiva. Tako su u prilogu Giskina pisma upućenoga 8. rujna 1869. namjesništvima i zemaljskim poglavarima bila dostavljena i anketna pitanja sastavljena u suradnji s Komisijom i Odborom. U Državnom arhivu u Zadru¹¹ pronađen je njemački izvornik pisma i ankete upućene C. k. Namjesništvu kao i talijanski prijevod koji smo nakon transkripcije preveli na hrvatski jezik.

„Poštovani,

Već duže vrijeme u Austriji se osjeća potreba za cjelokupnom i temeljitom reorganizacijom sustava arhiva. Važnost ovog rada je iznimna, stoga sam sazvao komisiju stručnjaka koja je, nakon što je revno razmotrila temu, predstavila rezultate koji zaslužuju pažljivu analizu.

U vezi s arhivima koji pripadaju domeni političke administracije potrebni su mi razni podaci koje upravo od Vas očekujem. Prilažem relevantna pitanja na koja odgovori, što precizniji, imaju osobitu važnost za moju temu, a podrazumijevaju određen stupanj poznavanja arhiva, stoga bi bilo dobro da pri ovom istraživanju i radu koristite pomoć osobe koja se u njih razumije. U interesu arhiva toplo Vam preporučujem ovaj projekt. Bio bih Vam veoma zahvalan ako biste me izvijestili o rezultatima.

Primite izraze mog poštovanja.

Pitanja:

1. Nalaze li se u rukama političke vlasti registrature koje se izričito nazivaju ‘arhivima’ ili se smatraju jednakima arhivima kao tzv. stare registrature?
2. Koji su pojedinačni arhivi (odnosno stare registrature) pod nadležnošću političkih vlasti zemlje? Za svaki pojedini arhiv treba navesti mjesto gdje se nalazi i kojoj je posebnoj vlasti povjeren na skrb.

9 Pri Ministarstvu unutarnjih poslova već je postojao otprije C. k. Arhivski savjet (*k. k. Archivrat*). O sastavu i dužnostima novopredloženog Arhivskoga vijeća. Vidi: Rieger, *Mittheilungen aus den Acten*, 39-40.

10 Uz ova dva elaborata bio je priložen i treći pod nazivom *Obrazložjenje (Motivenbericht)* koji donosi razloge i motive za nastanak i širu eksplikaciju sadržaja onih dvaju elaborata. Vidi: Wolf, *Geschichte der K. K. Archive*, 244.

11 Autori zahvaljuju kolegici Dubravki Kolić na nesebičnoj kolegijalnoj i stručnoj pomoći tijekom istraživanja u Državnom arhivu u Zadru.

3. U kojim se prostorijama nalaze arhivi? Jesu li prostorije prikladne za čuvanje arhivskoga gradiva? Jesu li propisno zatvorene, zaštićene od požara i suhe kako bi se u njima gradivo sigurno čuvalo? Jesu li dovoljno prostrane da se gradivo može pregledno posložiti i lako pronaći?
4. Jesu li do sada za uzdržavanje arhiva korišteni redovni ili izvanredni iznosi i o kojemu je iznosu riječ?
5. Koliko je službenika i koji su službenici trenutno dodijeljeni arhivima? Posjeduju li potrebne kvalifikacije za arhivski rad? Kakve su njihove kvalifikacije općenito? Kolika je njihova plaća?
6. Je li već bilo provedeno izdvajanje arhivskog materijala, njegovim škartiranjem ili prenošenjem drugim nadležnim tijelima? Je li bilo provedeno škartiranje registraturnoga gradiva?
7. U mjeri u kojoj je sadašnje arhivsko gradivo već organizirano ili barem u većoj količini pregledno, potrebno je navesti za svaki njegov dio sljedeće informacije: podrijetlo svakog dijela gradiva; vrstu akata koje sadrži; približan broj fascikala i svezaka svakog dijela; također od koje godine (gdje je moguće odrediti točan datum) do koje godine seže arhivsko gradivo svakog dijela.
8. Postoje li indeksi, repertoriji i katalozi i ima li neobrađenog gradiva?
9. Koje upute i pravilnike imaju arhivi i registrature?
10. Na koji se način izdvajanje i predaja starijih dokumenata u arhive odrazilo na lokalne i personalne uvjete u registraturama?
11. Je li poznato je li arhivsko gradivo bivše političke uprave povjereno na čuvanje drugim vlastima u zemlji – sudskim ili financijskim?
12. Koje osobe osim navedenih državnih službenika poznaju rad u arhivima?¹²

Nakon što je kao odgovor stiglo samo izvješće štajerskog Namjesništva, Ministarstvo je pismom od 8. prosinca 1869. opetovalo svoj zahtjev. Premda je odaziv bio puno bolji, čitav je projekt bio obustavljen prije evaluacije pristiglih izvješća. Nakon što je dr. Banhans premješten u drugo ministarstvo, ostavkom ministra Giskre reformski su prijedlozi ostali čekati na zakonsku implementaciju gotovo dvadeset pet godina.¹³

12 Državni arhiv u Zadru (Hrvatska). HR-DAZD-88 Vlada / Namjesništvo za Dalmaciju (1814. – 1918.), XIV/3 F (1869.), spis br. 11158.

13 Važno je napomenuti da se korespondencija Ministarstva unutarnjih poslova glede izvješća o stanju državnih arhiva nastavila i nakon što su reformski pokušaji propali.

Od 1869. do 1893. godine

S neuspjehom reformi arhivska problematika u Cislajtaciji ostaje vezana uz djelovanje C. k. Središnjeg povjerenstva za proučavanje i održavanje umjetničkih i historijskih spomenika.¹⁴ U samim počecima ono je bilo usmjereno isključivo k istraživanju i očuvanju graditeljskih spomenika, no statutarnim izmjenama 1873.¹⁵ Središnje povjerenstvo proširuje djelokrug rada i uvodi tri odjeljenja: I. (arheološko), II. (umjetničko), III. (arhivsko). Samom III. odjeljenju bilo je dodijeljeno kao predmet pisano gradivo od najstarijih vremena do kraja 18. stoljeća sa zadaćom evidentiranja zatečenog stanja arhivskoga gradiva i njegova očuvanja. Za rad na terenu C. k. Središnje povjerenstvo imalo je svoje konzervatore i dopisne članove.¹⁶ Promišljanja vezana uz arhive i arhivsko gradivo utjecala su na arhivsku politiku Ministarstva unutarnjih poslova.

Na prijedlog dr. Theodora Sickela 1876. godine III. odjeljenje traži od Ministarstva unutarnjih poslova na privremeno korištenje svu dokumentaciju Arhivske ispitne komisije iz 1869., osobito onu vezanu uz izvješća arhiva.¹⁷ Istodobno dostavlja ankete svojim konzervatorima kako bi unutar svojih okruga prikupili podatke o stanju tamošnjih arhiva. Vezano uz opetovane vijesti o zanemarenosti državnih arhiva u provincijama III. odjeljenje donosi mišljenje da bi bilo poželjno u svakoj krunskoj zemlji uspostaviti jedinstveno vodstvo državnog arhivskog sustava, uz preporuku prijenosa i spajanja arhivskoga gradiva u glavnom gradu pokrajine ako ono na svom mjestu pohrane nema primjerenu skrb.¹⁸

14 Car Franjo Josip I. krajem 1850. daje potvrdu za njegovo osnivanje. Više u: Franko Ćorić, „Razvojne faze i intervencijske koncepcije carskog i kraljevskog Središnjeg povjerenstva na primjerima iz hrvatskih krajeva”, *Peristil* 57 (2014), 127-135.

15 Statut für die Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale, *Mittheilungen der K.K. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und Historischen Baudenkmale* (1873), 261-262.

16 Konzervatori su prema Statutu bili najvažniji pomoćni organi C. k. Središnjeg povjerenstva, odgovorni za zaštitu i promicanje ciljeva Povjerenstva unutar dodijeljenoga im područja. Bili su imenovani prema smjeru svojih studija i struke, za sva odjeljenja ili za pojedina. Njihova je djelatnost mogla obuhvatiti jedno ili više područja, a eventualno i različite krunske zemlje, no bilo je bitno da za svaku krunsku zemlju budu imenovani konzervatori tako da se obuhvate sve tri sekcije. Imenovani su s mandatom od pet godina.

17 Nakon što su tek u svibnju 1880. ishodili pozitivan odgovor, zadužuju dr. Karla Riegera da sintetizira dostavljeno gradivo te on 1881. dovršava Izvješće iz spisa c. k. Ministarstva unutarnjih poslova u vezi s reorganizacijom austrijskog sustava.

18 Bericht der k. k. Central-Commission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale über ihre Thätigkeit in den Jahren 1875 und 1876, *Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und Historischen Denkmale* 3 (1877), XVI-XVII.

O tome se nastavilo i tijekom 1877.¹⁹ Tako III. odjeljenje predlaže da se, ako je moguće, u svakoj krunskoj zemlji osnuje središnji arhiv u kojemu bi se smjestili ugroženi ili nedostatno zaštićeni arhivi, odnosno oni kojih se ustanove, korporacije, privatnici itd. žele riješiti.²⁰ Ideja o instituciji središnjeg arhiva bila je razlog da III. odjeljenje od tada počne intenzivnije raditi i na inventarizaciji arhivskoga gradiva nevladinih tijela, osobito crkvenih i općinskih.

Kontinuirani rad III. odjeljenja i njegovih konzervatora donosi i prve opširne publikacije,²¹ što krajem 1886. dovodi do rasprave o njihovu tiskanju u zasebnom izdanju. Istaknuto je da se arhivistika po svojoj naravi razlikuje od ostalih područja rada Središnjeg povjerenstva te da zbog većeg obima i specifičnosti sadržaja ove publikacije ne mogu biti ravnomjerno zastupljene na stranicama postojećeg *Mittheilungena*. Stoga je odlučeno da se rasprave iz područja arhivistike izdaju u zasebnom izdanju pod naslovom *Mittheilungen der dritten (Archiv-) Section der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale* i da se objavljuju neperiodično.²² Već prvo izdanje donosi opsežne popise gradiva crkvenih i općinskih arhiva na području Sjevernog i Južnog Tirola, slijedeći smjernice postavljene 1877. godine.

Reorganizacije državnih arhiva i arhivske službe 1893. – 1894.

Dana 7. ožujka 1893. na sjednici Gornjeg doma predstavljan je prijedlog baruna Helferta, predsjednika C. k. Središnjeg povjerenstva,²³ u kojemu se traži da taj Dom donese odluke kojima se Vlada poziva da:

- nastavi s anketom započetom 1869. godine i na temelju njezinih rezultata, u skladu sa suvremenim zahtjevima znanosti i arhivske tehnike, provede reorganizaciju državnih arhiva²⁴

19 Bericht der k. k. Central-Commission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale über ihre Thätigkeit in den Jahren 1876 und 1877, *Mittheilungen der k. k. Central-Commission* 4 (1878), XVI-XVIII.

20 Njima bi upravljalo stručno osoblje s time da se pri takvim pohranama ne bi gasilo ranije pravo vlasništva i ne bi se nužno morala provesti fuzija s ostalim arhivskim fondovima.

21 David Schönherr, „Die Archive in Tyrol”, *Mittheilungen der k. k. Central-Commission* 10 (1884), 59-71; 11 (1885), 45-58 i 103-109. Bila je ovo prva sustavna inventarizacija arhiva jedne krunske zemlje.

22 Od 1888. do 1911. objavljeno je ukupno osam izdanja. Valja napomenuti da Arhivsko vijeće izdaje 1914. – 1919. i svoj *Mittheilungen des k. k. Archivrates*.

23 O tijeku sjednice i svim zbivanjima do izglasavanja konačnog prijedloga vidi: Helfert, „Action des Herrenhauses”, 271-306.

24 Osnovni problem austrijskog arhivskog sustava, kako ga vidi Helfert, bio je nedostatak jasno učvršćenih principa i smjernica koji bi doprinijeli tomu da postojanje dobro uređenih arhiva ne

- donese odredbe vezane uz pitanje statusa činovnika zaposlenih u državnoj arhivskoj službi, u kojima uvjet za obavljanje ove dužnosti mora biti akademsko obrazovanje, a status ovih činovnika u rangu koncipista
- osigura proračunska sredstva kako bi državni arhivi mogli otkupljivati vrijedne arhivalije predviđene prodaji ili uništenju
- donese uredbu po kojoj ni jedna državna vlast ne smije vršiti škartiranje svojih spisa bez prethodnog odobrenja nadređenih središnjih vlasti, a nakon dobivanja, dužne su se obratiti i Središnjem povjerenstvu za proučavanje i održavanje umjetničkih i historijskih spomenika radi pružanja stručnog mišljenja ili eventualne intervencije.

Tijekom drugog čitanja navedenog prijedloga na sjednici Gornjeg doma 23. ožujka 1893., nakon što je ukazao na značaj koji imaju državni arhivi u ostalim „kulturnim zemljama”, Helfert predlaže da se predmet koji je pokrenuo dodijeli na obradu posebnoj komisiji od devet članova. Predloženi prijedlog bio je prihvaćen, a krajem studenoga 1893. izabrana je i deveteročlana komisija.²⁵

Komisija za raspravu o prijedlogu koja je zasjedala u travnju i svibnju 1894. donosi Izvješće u kojemu najprije određuje koji su arhivi izvan obuhvata ovog prijedloga. Dijeli ih u tri skupine: arhive zajedničkih središnjih tijela koji nisu bili u nadležnosti Gornjeg doma, zemaljske arhive u nadležnosti zemaljskih sabora i zemaljskih odbora te arhive općina, crkvenih tijela, korporacija, povijesnih društava i privatne arhive. Kod svih ovih arhiva posebno se napominje njihovo opće stanje, razina stručne naobrazbe voditelja te stupanj njihove otvorenosti i dostupnosti gradiva historiografima.

Razmatrajući državne arhive kao predmet reorganizacije, Komisija ih dijeli u tri skupine. U prvoj navodi kao najbitnije Ministarstvo unutarnjih poslova, C. k. Ministarstvo kulture i nastave i C. k. Vrhovni sud. U drugoj su arhivi C. k. pokrajinskih tijela, i to ne samo političkih već i viših sudskih instancija, financijskih pokrajinskih tijela itd. Arhivi tijela podređenih višim pokrajinskim tijelima, npr. kotarska poglavarstva, za koje je Komisija dvojila ne bi li bilo svrsishodnije da se njihovi arhivi pripoje odgovarajućoj pokrajinskoj instituciji, pripali su trećoj skupini. Analizirajući stanje državnih arhiva, Komisija je uvidjela njihovu veliku neujednačenost u vezi

---

ovisi isključivo o osobnom ugledu i dobroj volji odgovornih voditelja već o uređenom sustavu. Osim toga, činovnici koji su radili pri arhivima većinom su spise poimali unutar dviju kategorija: kao upravne ili sudske spise, odnosno one namijenjene nekoj poslovnoj aktivnosti. Izvan tih okvira arhivsko je gradivo predstavljalo „beskorisni teret koji nepotrebno zauzima prostor i koji se stoga što je prije moguće ... mora poslati u tvornicu papira”. No da bi se isto gradivo, koje je u suvremenom kontekstu dobilo novu znanstvenu vrijednost za političku i kulturnu povijest, dobro organiziralo i očuvalo za tu svrhu, bila je nužno provesti reforme državnog arhivskog sustava.

25 Jedan od članova Komisije bio i hrvatski jezikoslovac Vatroslav Jagić, tada u statusu dvorskog savjetnika.

sa smještajem, zaštitom od požara, kvantitetom i kvalitetom osoblja, materijalnim i financijskim sredstvima te načinima upravljanja gradivom. Uvidjevši da većina državnih arhiva ne odgovara suvremenim potrebama, zaključili su: „Naše se doba diči napretkom; nažalost na području našeg domaćeg arhivskog sustava zabilježen je korak unatrag u odnosu na ranija stoljeća!”

Iako je Komisija zauzela stav da reorganizacija treba obuhvatiti šire od arhiva pod Ministarstvom unutarnjih poslova, što je predstavljalo značajan korak naprijed u odnosu na zaključke iz 1869., nije se upustila u izradu detaljnih odredaba kao Komisija 1869., nego se zadovoljila formuliranjem općih načela, ostavljajući konkretne odredbe budućem razvoju i stručnim procjenama. Drugi značajan moment bio je prijedlog da se Vladi dodijeli stalno Arhivsko vijeće, sastavljeno od stručnjaka, koje bi pomoglo u reorganizaciji i nadzoru arhivskog sustava.²⁶ Pitanje arhivskih kadrova i financiranja arhiva Komisija je promišljala na tragu Helfertova prijedloga s time da ga je općenitije formulirala, a da se škartiranje radije prebaci na Arhivsko vijeće koje bi ga nakon uspostavljanja hitno riješavalo. Barun Helfert se kao predlagatelj složio i s ovom njihovom konstatacijom.

Dana 29. svibnja 1894. u Gornjem su domu bili predstavljeni zaključci Komisije nakon čega je u raspravi, u ime Vlade, riječ uzeo ministar unutarnjih poslova markiz Bacquehem. Govoreći o događajima nakon 1869., nabrojao je neke pozitivne korake Ministarstva vezane uz sređivanje arhiva i bolje kadroviranje. Ipak, priznajući da je reorganizacija cjelokupnog sustava državnih arhiva neophodna, prihvatio je iznesene prijedloge koji su uskoro i izglasani.

Rekapitulirajući zbivanja nakon reformi 1894., austrijski povjesničar i arhivist Oswald Redlich donosi pregled onih najvažnijih, pozitivno ocjenjujući dotadašnji razvoj arhivskog sustava.²⁷ C. k. Arhivsko vijeće,²⁸ osnovano unutar Ministarstva unutarnjih poslova, već 1894. donosi svoj Statut,²⁹ a 1895. i Načela arhivske organizacije za arhive pod nadzorom c. k. Ministarstva unutarnjih poslova u kojima se, osim definiranja pozicije državnih arhiva u hijerarhiji uprave ovog ministarstva i opisa njihove namjene, detaljno iznose načela čuvanja i sređivanja arhivskoga gradiva, kao i njegova korištenja.³⁰ Donošenjem Načela o izobrazbi i položaju državnih službenika u držav-

26 Premda ova točka nije bila u izvornom prijedlogu baruna Helferta, on ju je prihvatio.

27 Oswald Redlich, „Das Archivwesen in Österreich”, *Mitteilungen der dritten (Archiv-) Section der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale*, Vol. VI (1907), 1-26.

28 C. k. Arhivsko vijeće sastoji se od redovitih i dopisnih članova, koje imenuje ministar unutarnjih poslova na pet godina. Njihova funkcija je počasna, bez naknade.

29 Organisations – Statut des k. k. Archivrathes, *Mitteilungen der dritten (Archiv-) Section der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale*, Vol. IV (1899), 331-333.

30 *Isto*, 382-387.

nim arhivima regulirao se i status arhivista u rangu koncipijskih činovnika i odredili su se uvjeti i ispiti koji su se moraju polagati pred posebnom ispitnom komisijom.³¹ Pozitivni pomaci k povezivanju arhiva pod C. k. Ministarstvom pravosuđa i Arhivskoga vijeća zbivaju se 1896. i 1897. kada se uz savjetodavnu ulogu Vijeća definiraju načela za izlučivanje spisa sudskih arhiva.³² Poput Ministarstva pravosuđa i druga ministarstva prolaze slične procese.³³

Analizirajući daljnji razvoj arhiva državnih tijela, Redlich predviđa da će se oni pokrajinski arhivi koji ne budu skrbbili samo o fondovima političkih tijela nego i onima sudske, financijske ili druge provenijencije, morati jasnije definirati, postajući u punom smislu te riječi C. k. državni arhivi. Početak povezivanja arhiva ostalih ministarstava s onima C. k. Ministarstva unutarnjih poslova, radi izgradnje cjelovitog i zajedničkog sustava državnih arhiva središnjih i pokrajinskih tijela, Redlich vidi upravo u djelatnosti Arhivskog vijeća koje je, premda ostavši u okvirima Ministarstva unutarnjih poslova, u čitavom periodu nakon 1894. faktički predstavljalo savjetodavno tijelo zaduženo za sve vladine arhive.³⁴

Razmatrajući odnos vladinih i različitih nevladinih arhiva Redlich je uvidio svojevrstnu koliziju aktivnosti Arhivskoga vijeća i Središnjeg povjerenstva za proučavanje i održavanje umjetničkih i historijskih spomenika³⁵ smatrajući da bi se posebnim Zakonom o zaštiti spomenika³⁶ trebala postaviti jasna distinkcija između Arhivskog vijeća, kao pomoćnog tijela državne arhivske uprave, usmjerenoga

31 Za ulazak u arhivsku službu bilo je potrebno dokazati da kandidat posjeduje barem jedan od ovih uvjeta: državni ispit članova Austrijskog instituta za povijesna istraživanja; ispit za stjecanje nastavničke stručne spreme u srednjim školama, s glavnim predmetima zemljopisom i poviješću; ispit iz pravne povijesti, pravosudni i državni stručni ispit s odgovarajućim uspjehom; doktorat prava; doktorat filozofije u području povijesti u kombinaciji s grčkom ili latinskom filologijom na domaćem sveučilištu. Uz ovo obavezno se pred komisijom morao polagati ispit iz pomoćnih povijesnih znanosti u koje su spadale paleografija, diplomatika, kronologija i arhivistika.

32 *Mittheilungen der dritten (Archiv-) Section*, Vol. IV (1899), 356-361.

33 Tako C. k. Ministarstvo trgovine i poljoprivrede 1896. godine donosi propise vezane uz njihove spise koji su od povijesnog interesa, a C. k. Ministarstvo za kulturu i nastavu u godinama 1896. i 1897. reorganizira svoj arhiv na temelju načela arhivske organizacije postavljenih za državne arhive pod C. k. Ministarstvom unutarnjih poslova.

34 Na ovo, uostalom, upućuje i Statut C. k. Arhivskog vijeća koji u članku 2. definira njegovu zadaću: pružiti stručni savjet Vladi u svim pitanjima koja se odnose na arhive središnjih ureda i njihovih podređenih tijela. Osim toga, Arhivsko vijeće moglo je pružiti pomoć i nevladinim tijelima ili privatnicima pri organiziranju njihovih arhiva.

35 Statut Arhivskog vijeća omogućavao je da bude savjetodavno tijelo i nevladinim arhivima, dok je Središnje povjerenstvo svojim aktivnostima pratilo i jedne i druge arhive. Prate li se sadržaji *Mittheilungen* III. arhivskog odjeljenja nakon 1894., vidi se da se tamo objavljuje i ono što je radilo C. k. Arhivsko vijeće vezano uz državne arhive, nastavljajući ujedno s publiciranjem arhivskoga gradiva različitih nevladinih arhiva, osobito općinskih i crkvenih.

36 Izrada zakona je do 1918. ostala samo u nacrtu. Arhivsko gradivo trebalo je biti sastavni dio spomeničke baštine.

k državnom arhivskom sustavu, i Središnjeg povjerenstva, okrenutoga k širokom području nevladinih arhiva.

Dubrovački arhiv do pokušaja reforme arhivskog sustava 1869. godine

O nastanku i razvoju arhiva Dubrovačke Republike u stručnoj se literaturi već opširnije pisalo. Uvodno, prije nego što izložimo proces njegove dezintegracije i integracije tijekom 19. i dijela 20. stoljeća, treba imati na umu jednu važnu činjenicu: unatoč razvijenoj administraciji, u Dubrovačkoj Republici „nikada nije stvoren arhiv središnjeg tipa u kojem bi se čuvalo gradivo nastalo na čitavom državnom području”³⁷.

Dioba arhiva u vrijeme francuske uprave (1808. – 1814.)

Kad neposredno pred pad Republike 1808. godine Francuzi izrađuju inventar spisa središnjih ureda, iz njega je vidljivo da se arhivsko gradivo držalo na više mjesta: unutar notarijata, kancelarije, sudbene kancelarije, turske kancelarije i tajništva.³⁸ Premda su arhivi ovih ureda bili zasebni, može se reći da su činili cjelinu, s obzirom na to da su svi bili unutar Kneževa dvora kao središnje državne administrativne institucije. Izvan Dvora ostali su arhivi dislocirani u uredima različitih magistratura i službi te u kancelarijama knežija i kapetanata.³⁹

Ova izvorna administrativna struktura ukinute Republike svoju prvu dezintegraciju prolazi implementacijom francuskih pravnih normi u novoustrojenim Ilirskim pokrajinama. Tako nova francuska vlast arhiv Dubrovačke Republike dijeli na sudbeni i upravni dio, pa novoustrojeni organi preuzimaju ono gradivo koje je bilo unutar njihovih nadležnosti. Nakon što je od viših tijela izdan nalog sudovima da izvrše inventarizaciju svojega registraturnoga i arhivskoga gradiva, intendant Dubrovačke provincije imenuje sudskog kancelara Josipa Kersu koji u veljači 1812. dovršava „Generalni inventar knjiga i dokumenata koji se nalaze kod raznih sudova Dubrovačke općine”,⁴⁰ na temelju kojega je izrađen i zapisnik kako bi kancelari novoformiranih dubrovačkih sudova preuzeli gradivo iz njihove nadležnost. Tako

37 Stjepan Ćosić, „Prinos poznavanju tajništva i arhiva Dubrovačke Republike”, *Arhivski vjesnik* 37 (1994), 124.

38 Znanstvena knjižnica u Dubrovniku (Hrvatska), Zbirka rukopisa, Rkp. 917/1, 2. *Procès verbal d'apposition des scelles et garder aux archives, caisses, magasins et établissement public à Raguse par suite de la dissolution gouvernement de la République*. Popis gradiva u Tajništvu nije sačuvan.

39 Ćosić, „Prinos poznavanju”, 124.

40 Bernard Stulli, „Dva pokušaja inventarizacije Dubrovačkog arhiva početkom 19. stoljeća”, *Arhivski vjesnik* 11-12, 1 (1969), 230-247.

je gradivo sudske provenijencije bivše Republike podijeljeno između Suda prve instancije, Trgovačkog, Prizivnog i Apelacijskog suda. Ipak, nije sve gradivo iz Keršina popisa bilo predano sudovima 1812. godine, pa se taj dio vezan uz diplomatsku i konzularnu službu združuje s ostalim arhivskim i registraturnim gradivom u kancelariji intendanta Dubrovačke provincije. Ovo je, pak, gradivo ostalo potpuno nesređeno, zbijeno u jednu prostoriju te je dio spisa bio razbacan po podu, a dio u sanducima naslaganima jedni na druge, bez evidencije o njihovu sadržaju.⁴¹ Premda od 1812. ovako podijeljeni, i upravni i sudski arhivi ostaju smješteni unutar Kneževa dvora, čineći i dalje kakvu-takvu cjelinu.

Sređivanje i dioba arhiva 1816. – 1830.

Austrijska uprava nakon 1814. u prve dvije godine vlasti u vezi s uređenjem arhiva nije, čini se, ništa uradila. Ipak, politika bečkoga dvora da sve važne državno-pravne akte sa stečenih područja koncentrira u Tajnom državnom, dvorskom i kućnom arhivu u Beču, uskoro donosi novu fazu dezintegracije, ali i početke integracije i inventarizacije onoga što se tad naziva „političkim arhivom”. Nakon što je Luku Ćurlicu, na temelju vlastita zahtjeva da mu se dodijeli mjesto arhivskog činovnika i pozitivnog mišljenja Okružnog poglavarstva, Vlada u Zadru imenovala osobom s privremenim zaduženjem sređivanja i popisivanja političkog arhiva, on u nepunih deset mjeseci izrađuje inventar pod naslovom „Generalni katalog knjiga i dokumenata, koji pripadaju arhivu bivšeg Državnog tajništva i drugih ukinutih organa nekadašnje Dubrovačke Republike”⁴² te ga predaje Okružnom poglavarstvu 1. ožujka 1817. Nakon što je Vlada u Zadru zaprimila Ćurličin inventar, šalje ga u Beč s napomenom da bi neki od popisanih dokumenata mogli biti od interesa Tajnog državnog, dvorskog i kućnog arhiva. Sredinom kolovoza iste godine stiže Okružnom poglavarstvu popis izabраниh akata koje treba poslati u Beč. U međuvremenu, u noći 5./6. ožujka izbije veliki požar u vojnoj pekari koji se proširio i na Knežev dvor. U akciji spašavanja arhiva, tijekom izmiještanja na sigurnije lokacije, gradivo je u većoj mjeri ostalo izmiješano, a možda i dijelom uništeno. Stoga početkom 1818. Ćurlica ponovno dobiva dužnost sređivanja arhiva, a u veljači iste godine gotovo su svi traženi dokumenati bili poslani u Beč.⁴³ Potvrdivši prijem pošiljke, vlasti u Zadru traže da se posao intenzivira kako bi se pronašli dokumenti s popisa koji su nedostajali.

41 *Isto*, 221.

42 *Isto*, 248-260.

43 Tamo su bili pohranjeni pod nazivom „Ragusaner Urkunden”, a popisani u repertoriju XIV A.

Slika 1. Prostorija bivšeg Tajništva Dubrovačke Republike s ormarima (foto: Cvijeto Selmani, 2024.)

Da je arhiv Republike tada bio u relativno pristojnom stanju, svjedoči u svojim dnevničkim zapisima car Franjo I. koji u svibnju 1818. sa suprugom posjećuje Dubrovnik. Opisujući Knežev dvor, primijetio je: „Na prvom katu (radi se o polukatu, op. a.) se onda nalazi još i sud prvog stupnja s lijepom vijećnicom i više soba. Takav je i arhiv Republike, to su sve svedene prostorije, a iznutra sve u ormarima i, čini se, u dobrom redu. No za te svrhe valjat će urediti još više soba, jer nije sve raspoređeno. Prizemno se nalazi još i okružno poglavarstvo u dobrim i velikim sobama i registratura.”⁴⁴

Nastavak procesa dezintegracije uslijedio je 1820. godine kada su novim sudbenim ustrojem uz Prizivni sud u Zadru, kao vrhovni sud za cijelu pokrajinu, uspostavljena još četiri prvostupanjska suda u Zadru, Splitu, Dubrovniku i Kotoru, sada nadležni i za kaznene i za građanske predmete.⁴⁵ Iz onoga što je dubrovački arhivist Jovica Perović pisao o ovom razdoblju dade se, uz dozu opreza, zaključiti da

44 Ivan Pederin, „Putni dnevnik cara Franje I. o Dubrovniku (1818.)”, *Anali Zavoda za povijesne znanosti IC JAZU u Dubrovniku* 17 (1979), 443.

45 Stjepan Čosić, „Obilježja i ustroj austrijske vlasti u Dalmaciji u doba apsolutizma”, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 40 (1998), 356-357.

su politički i sudski arhiv ipak do 1820. bili smješteni na istom mjestu i očigledno povjereni skrbi sudskog kancelista.⁴⁶ No, nakon što se novouspostavljeni Prvostupanski sud usprotivio vršenju prijepisa i nadzora spisa Republike, pokrenulo se pitanje njihove fizičke razdiobe. I premda je Okružno poglavarstvo u svom dopisu Vladi u Zadru od 3. svibnja 1820., u kontekstu ove razdiobe, navelo da bi po njihovu mišljenju trebalo spojiti sve arhive u jednu prostoriju i staviti ih pod nadzor i neposrednu skrb arhivista,⁴⁷ sudski je dio uskoro bio izdvojen i smješten u jednu vlažnu prostoriju na polukatu Kneževa dvora, pa je arhiv, osim onoga odnesenog u Beč 1818., ipak ostao unutar Kneževa dvora.⁴⁸

Akcija sređivanja političkog i sudskog arhiva i daljnja dioba na četiri arhiva (1831. – 1836.)

Nakon što je Anton von Steinbüchel, direktor C. k. Kabineta kovanica i starina u Beču, krajem 1829. zatražio izvješće o arhivu Republike, dostavljaju mu se inventari te on, nemalo iznenađen vrijednošću i obimom sačuvanosti arhiva, savjetuje dvorsku kancelariju da se zauzme za njegov smještaj u sigurne prostorije i pod stručnom skrbi, nudeći svoju pomoć oko početka njegova sređivanja.⁴⁹ Možda upravo na ovom tragu sređivanje političkog i sudskog arhiva kod viših vlasti potiče okružni poglavar Ferdinand Schaller (1828. – 1839.) koji 1831. imenuje novu komisiju⁵⁰ za preuređenje političkog i sudskog arhiva s Vlahom Cabogom na čelu. Caboga je vrlo nevoljko obavljao ovu zadaću znajući da nakon sređivanja i inventarizacije političkog arhiva slijedi odnošenje dijela dokumenata u Beč.⁵¹ Posao preuređenja političkog arhiva povjerava se ponovno Luki Ćurlici, a sudskog Božu Božoviću.⁵²

46 Arhiv stare Republike u Dubrovniku pod Francuzima i Austrijom, *Zetski glasnik*, god. VIII., br. 753, 30. studenog 1938., 4.

47 Konstantin Jireček, „Die Archive von Dalmatien“, *Mitteilungen der dritten (Archiv-) Section der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale IV* (1899), 143.

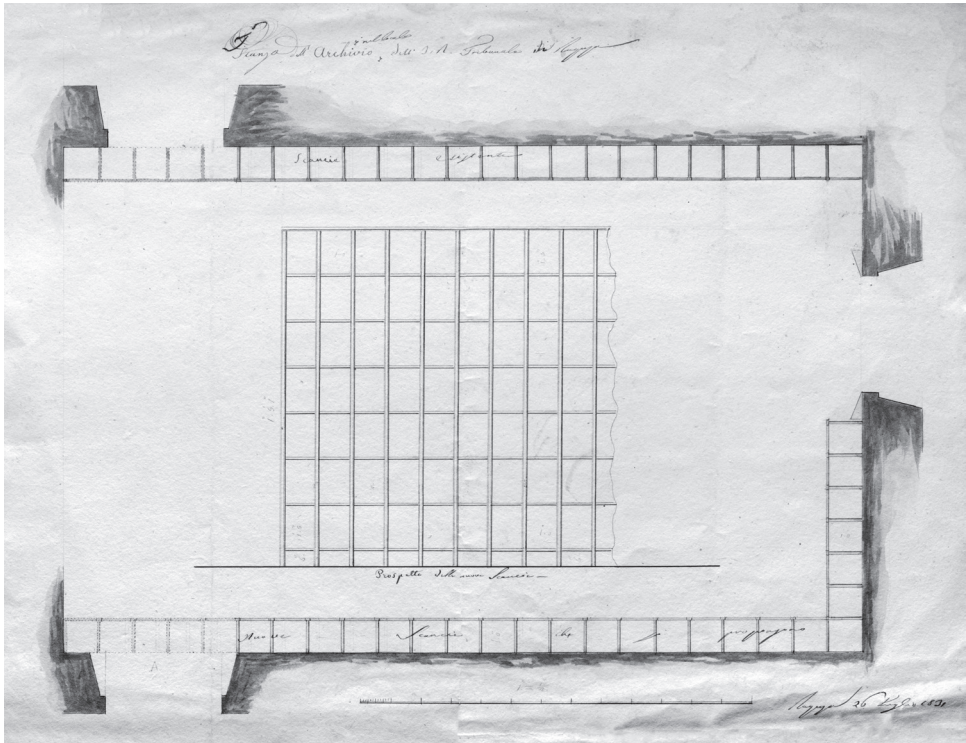
48 Izuzetak je činio i dio osmanskih spisa koji je najvjerojatnije tijekom požara 1817. sklonjen i ostao u Sponzi. Vesna Miović, Nikša Selmani, „Turska kancelarija i Acta Turcarum od vremena Dubrovačke Republike do danas“, *Analni Dubrovnik* 45 (2007), 260.

49 Arhiv stare Republike u Dubrovniku pod Francuzima i Austrijom, *Zetski glasnik*, god. VIII., br. 759, 31. prosinca 1938., 3.

50 Pokušaji sređivanja i inventarizacije gradiva 20-ih godina 19. stoljeća donijeli su vrlo skromne rezultate.

51 Na traženje da se dokumenti arhiva zadrže u Dubrovniku, Caboga iz Beča dobiva negativan odgovor uz objašnjenje da će se dokumenti u Tajnom državnom, dvorskom i kućnom arhivu bolje čuvati zajedno s originalnim dokumentima ostalih austrijskih pokrajina. Ipak, upornim nastojanjima Caboga je uspio početkom 1833. ishoditi izdavanje kopija dokumenata odnesenih 1818.

52 Arhiv stare Republike u Dubrovniku pod Francuzima i Austrijom, *Zetski glasnik*, god. VIII., br. 759, 31. prosinca 1938., 3.

Slika 2. Projekt polica za sudski arhiv, 1831.

(Privremeni popis nacrtne dokumentacije i spisa Okružnog i kotarskog građevnog ureda u Dubrovniku, br. 1/6)

Početakom 1833. izabrano gradivo iz političkog arhiva: orijentalne rukopisne i tiskane knjige te osmanski i ćirilski spisi, šalju se u Beč.⁵³ Nakon što je Caboga bio doksora smijenjen, dolaskom Ivana Trombe započinje intenzivnije razdoblje sređivanja političkog arhiva. Sređivanje, pak, onoga sudskog bilo je predano Sudu koji uređuje novopostavljeni pisar Ivan Božić. Iz korespondencije sa središnjim tijelima u Zadru 1833. – 1836. možemo detaljno pratiti proces reorganizacije obaju arhiva.⁵⁴

Premda je Prvostupanjski sud u Dubrovniku već početkom 30-ih preselio svoje urede u kuću Pardo,⁵⁵ stari arhiv ostaje u Kneževu dvoru. Po nalogu viših tijela za

53 O svim okolnostima odnošenja i njegove sudbine do povratka ovog gradiva vidi: Miović, Selmani, „Turska kancelarija”, 258-260, 263-278.

54 HR-DAZD-88. Spisi i inventari vezani uz sređivanje političkog i sudskog arhiva nalaze se na poziciji XIV/3 F za navedene godine.

55 Nalazi se na početku današnje Ulice kneza Damjana Jude. U prvoj austrijskoj katastarskoj izmjeri 1837. ta se ulica zove Ulica od Tribunala. Ministarstvo bogoštovlja između 1850. i 1853. otkupilo je kuću za potrebe biskupske rezidencije. Joško Belamarić, *Biskupska palača u Dubrovniku* (Dubrovnik: Dubrovačka biskupija, 2018.).

potrebe navedenog arhiva preuređuju se dvije prilično prostrane sobe, opremljene potrebnim policama za smještaj gradiva. Nakon prijenosa knjige su bile složene kronološki i tematski radi lakše pretraživosti.⁵⁶

Nakon što je novi C. k. Okružni sud uspostavljen 1852. godine, stari se sudski arhiv vjerojatno tada premješta iz Kneževa dvora u jednu prostoriju nove zgrade Suda.⁵⁷

U svom dopisu s početka 1835.⁵⁸ Schaller izvještava viša tijela da je sređivanje gradiva starog političkog arhiva Republike dovršeno⁵⁹ i da se započinje sređivanje gradiva iz perioda francuske uprave, Intendanture i Okružnog poglavarstva zaključno do 1823.⁶⁰ Rekapitulirajući početkom 1836. čitav posao sređivanja političkog arhiva i značaj njegove reorganizacije, osobito glede interesa historiografije,⁶¹ okružni poglavar izražava zadovoljstvo postignutim. Svjestan da su „Dubrovčani uvijek pridavali i još uvijek pridaju veliku važnost svom arhivu”, piše da će ovaj čin njegova sređivanja biti smatran „posebnom milošću ... zbog čega će u srcima Dubrovčana ostati neizbrisivi osjećaji najveće pobožne zahvalnosti”.⁶²

56 U dopisu Vladi od 3. travnja 1833. predsjednik Suda Giuseppe Zucchiatti prilaže i Pregled u kojemu detaljno opisuje stanje sudskog arhiva, realno odmjeravajući do koje razine može ići reorganizacija i opisivanje gradiva s obzirom na kapacitete ljudstva. (HR-DAZD-88, XIV/3 F (1833.), spis br. 16/p).

57 To potvrđuje i Bersa: „Okolo polovine prošloga vijeka vlast dade razlučiti političke od građanskih spisa, te ove posljednje zakopa u sudski arhiv, dok za političke dade da se sastavi indeks.” (Josip Bersa, *Dubrovačke slike i prilike* (Zagreb: Matica hrvatska, 1941.), 74. C. k. Okružni sud smješta se u palači Bosdari, na križanju današnje Ulice od Puča i Ulice Nikole Božidarevića (čest. zgr. 1379 k.o. Dubrovnik).

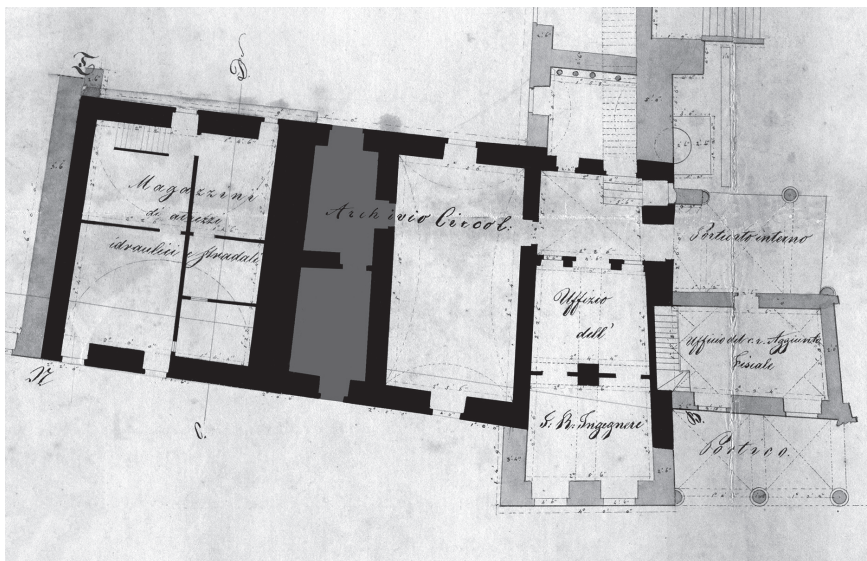
58 HR-DAZD-88, XIV/3 F (1835.), spis br. 1/p.

59 Tijekom sređivanja izrađen je inventar knjiga pod nazivom *Indice Generale dei libri esistenti nell'Archivio Politico dell'ex Repubblica di Ragusa* koji ima i elemente topografskog inventara (Državni arhiv u Dubrovniku (Hrvatska) HR-DADU-425 Državni arhiv u Dubrovniku, Stariji i noviji inventari, katalozi i registri arhiva, A 8), kao i pet knjiga s upisanim registama isprava u rasponu od 11. do 19. st. Do Gelcicheva kataloga iz 1910. ovo su bila osnovna arhivska obavijesna pomagala.

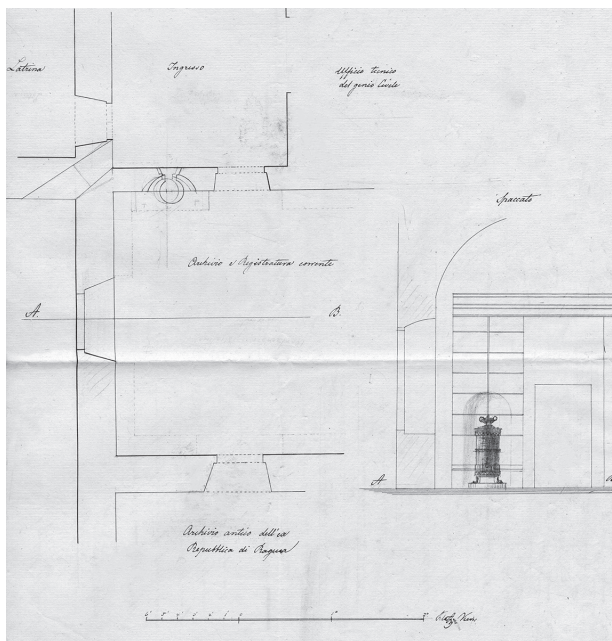
60 Sređivanje ovoga gradiva bilo je dovršeno početkom 1836. te je sastavljen popis onih spisa koji su pripadali registraturi Okružnog poglavarstva, ali nisu bili pronađeni na svojim pozicijama u svežnjevima. (HR-DADU-425 Stariji i noviji inventari, katalozi i registri arhiva, A 10)

61 „Dokumenti spomenutog arhiva više su puta premješteni s jednog mjesta na drugo, a ponekad su čak bili bačeni niz stepenice, što ih je dovelo u veliku zbrku. No, nakon što su uzvišene vlasti dale odobrenje za njihovu reorganizaciju, sada su ti dokumenti razdvojeni, protokolirani, registrirani i smješteni u odgovarajuće fascikle i police. To omogućava svakome tko bi se želio baviti poviješću bivše Republike ili tražio informacije o nekom događaju vezanom uz starine i ugled zemlje, prvenstvo njezine Crkve nad svim onima u Srbiji, Raškoj, Duklji, Bosni, Hercegovini, Kotoru i Albaniji, o odnosima bivše Republike sa svim slobodnim gradovima i vlastima, o donacijama i kupovinama zemlje od raznih velikaša, privilegijama vezanim za trgovinu, papinskim bulama, privilegijama dodijeljenim od strane pravoslavnih velikaša, da lako i bez gubitka vremena pronađe sve potrebne podatke.” HR-DAZD-88, XIV/3 F (1836.), spis br. 82/p.

62 *Isto.*

Slika 3. Dvije prostorije za smještaj političkog dijela starog arhiva Dubrovačke Republike uz registraturu C. k. Okružnog poglavarstva, 1839. (Privremeni popis nacrtna dokumentacije i spisa Okružnog i kotarskog građevnog ureda u Dubrovniku, br. 30/1)

Slika 4. *Archivio antico della Repubblica di Ragusa*, 1849. (HR-DADU-82 Okružni građevni ured u Dubrovniku, spis br. 24/1849.)

Ovako sređen stari se politički arhiv u ovom periodu nalazio smješten u prizemlju Dvora, u dvjema prostorijama,⁶³ opremljen policama, s novim mapama, povezan s arhivom i registraturom c. k. Okružnog poglavarstva,⁶⁴ no ipak zaseban.

Prema Gelcichu, upravo u vrijeme ovoga sređivanja arhiv ulazi u novu fazu dezintegracije i to prijenosom dijela gradiva bivše Republike u urede kasnije C. k. Kotarske financijske uprave i C. k. Poglavarstva luka i pomorskoga zdravlja.⁶⁵ Prvo je sjedište bilo u palači Sponza, a drugom u zgradi u kojoj se danas nalazi Lučka kapetanija Dubrovnik – ispostava Gradska luka. Svi zabilježeni izvjestitelji o gradivu unutar ovih institucija tvrdili su da je ono nedostupno i u neredu.

Slika 5. Smještaj četiriju državnih arhiva u Dubrovniku⁶⁶
(HR-DAST-152 Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju)

63 Ove danas nepostojeće dvije prostorije nalazile su se na mjestu dijela današnjeg *foyera* Kazališta Marina Držića. Nestale su tijekom izgradnje novog teatra i općinske zgrade 60-ih 19. st.

64 To je soba bivšeg Tajništva.

65 Josip Gelčić, „Dubrovački arhiv”, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini* 22 (1910), 538. Autori tijekom istraživanja nisu pronašli izravan dokaz da je upravo tada bilo dodijeljeno neko gradivo financijskoj upravi i onoj luka i pomorskoga zdravlja.

66 I. Politički arhiv pri C. k. Kotarskom poglavarstvu; II. Sudski arhiv pri Okružnom sudu; III. arhiv pri C. k. Kotarskoj financijskoj upravi; IV. arhiv pri C. k. Poglavarstvu luka i pomorskog zdravlja.

Ivan Kukuljević Sakcinski i Petar Matković u Dubrovniku (1856. – 1868.)

U prilog tezi da su politički i sudski arhiv bili u relativno dobrim uvjetima bilježimo dolazak tadašnjeg zemaljskog arhivara Ivana Kukuljevića-Sakcinskog koji je 1856. tijekom tri tjedna boravka posjetio „Arkiv okružni i c. k. tribunalskog suda, knjižnice franjevačkanske, dominikanske i duhovnog sjemeništa, pod upravom Ježovitah, crkvene blagajne i privatne zbirke”.⁶⁷ Najdetajnije je obradio arhiv bivše Dubrovačke Republike pri Okružnom poglavarstvu zabilježivši spise i knjige koje je držao najvažnijima, najprije za samu Republiku, a onda i one za povijest južnoslavenskih naroda. Sakcinski se zasigurno koristio postojećim arhivskim pomagalom, a posao ovakva opsega ne bi bio moguć da je arhiv bio u neredu.

Hrvatski geograf i povjesničar dr. Petar Matković posjetio je dubrovački arhiv 1862. i 1868., o čemu je podnio i pisano izvješće.⁶⁸ U njemu donosi vijest o rascjepkanosti gradiva bivše Dubrovačke Republike i njegovoj dostupnosti: „Poznato je, da je arkiv stare republike dubrovačke na više odijela razkomadan političke su stvari sahranjene u negdašnjoj kneževskoj zgradi, a sadašnjem kotarskom uredu; sudbene su stvari sahranjene u suda okružnoga, financijalne su u uredu okružnoga financijalnoga ravnateljstva, a zdravstvene u uredu pomorsko-zdravstvene oblasti. O posljednjih dvih odijelih rekoše mi u Dubrovniku, da su nepristupni, jer su u najvećem neredu. Osim političkoga odijela u okružnom uredu, na ostale odsjeke – u sudbeni jedva zavirih ne bješe mi moguće radi kratkoće vremena ni pomisliti.”⁶⁹ Govoreći u nastavku o sudbini arhiva bivše Republike, osim vijesti o raznošenja gradiva,⁷⁰ Matković zapaža da „... arkiv u većem neredu ne može biti nego što jest”.⁷¹ Stoga drži da bi skrb o njemu, kao i o ostalim dalmatinskim arhivima, trebao preuzeti Zemaljski odbor Kraljevine Dalmacije te se upravlja na dubrovačku općinu koja bi najprije trebala tražiti da se iz Beča vrati sve odneseno gradivo, a potom „da se svi odijeli staroga arkiva združe te kano cjelina sustavno urede”.⁷²

Premda nakon temeljita preuređenja 30-ih godina politički arhiv nalazimo u relativno urednom i popisanim stanju, Matkovićevo zapažanje da je on u potpunom

67 Ivan Kukuljević Sakcinski, *Izvestje o putovanju kroz Dalmaciju u Napulj i Rim s osobitim obzirom na slavensku književnost, umjetnost i starine* (Zagreb: Narodna tiskara Dra. Ljudevita Gaja, 1857.), 26.

68 Petar Matković, „Izvjestaji o putovanjih pomoću jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti”, *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* XII. (1870), 222-226.

69 Matković, „Izvjestaji o putovanjih”, 223.

70 Matković kazuje da je čuo od starijih „da za prvih godina austrijskoga vladanja u Dubrovniku mladi činovničici u nuždi, a osobito za poklada, prodavaše iz arkiva za nekoliko groša listine sa zlatnim i srebrnim pečati, a jošte žive trgovačka obitelj, koja je kupovala iz arkiva na cente rukopise kano obični papir za zamatanje” (Matković, „Izvjestaji o putovanjih”, 226).

71 *Isto.*

72 *Isto.*

Slika 6. Prostorija bivšeg Notarijata Dubrovačke Republike s ormarima
(foto: Cvijeto Selmani, 2024.)

neredu, donijelo je određene nedoumice. Mogući razlog toj negativnoj intoniranosti vjerojatno leži u zbivanjima 60-ih godina kada gradnja Bondina teatra (1864.) i nove općinske zgrade (1867.), zahtijeva rušenje onih dviju prostorija u kojima je sređeni arhiv dotad bio smješten te on seli u dvije prostorije bivšeg Notarijata, smještene jedna iznad druge u kojima zasigurno nisu više vrijedile topografske bilješke o smještaju u policama s rednim brojem.⁷³

Jedina svijetla točka u tim za arhiv neizvjesnim vremenima bila je osoba Pavla Rešetara koji je 1852. – 1877. obnašao dužnost okružnog, odnosno kotarskog poglavara. Svjestan njegove vrijednosti, a i sam radeći u njemu kao ljubitelj dubrovačke

73 Usporedi li se sadržaj Kataloga knjiga koje se nalaze u političkom arhivu iz revizije 1854. (HR-DADU-425 Stariji i noviji inventari, katalozi i registri arhiva, A 13), s popisima arhiva koje donose Kukuljević 1856. i Skurla 1876. (Stjepan Skurla, *Ragusa cenni storici* (Zagreb: Tipografia Sociale, 1876.), 75-77), vidi se da su obojica pratila osnovnu podjelu zadanu još 30-ih, koja je vrijedila i 1854., no ne navode neke serije knjiga poput *Libri dell'Uffizio dell'Ospitale*, *Libri dell'Uffizio di armamento*, *Libri dell'Uffizio della Detta* ili *Libri vecchi dell'Uffizio della Dogana*.

numizmatike, postavio je činovnika da čuva arhiv i nadgleda njegove korisnike. No, Rešetarovim odlaskom s dužnosti ukida se to činovničko mjesto.⁷⁴

Dubrovački arhiv u svjetlu pokušaja reorganizacije državnih arhiva i arhivske službe 1869. godine

Nakon što je Središnje povjerenstvo 1880. zaprimilo svu dokumentaciju vezanu uz akciju reorganizacije državnih arhiva iz 1869., u svojem „Izvješću iz spisa C. k. Ministarstva unutarnjih poslova u vezi s reorganizacijom austrijskog sustava” Karl Rieger je, razdijelivši krunovinske zemlje prema poglavljima, sintetizirao podatke o arhivima koji im pripadaju. Tako u XIV. poglavlju donosi podatke o državnim arhivima u Dalmaciji,⁷⁵ crpeći ih iz dvaju izvješća⁷⁶ koja je Ministarstvu unutarnjih poslova poslalo zadarsko Namjesništvo. U njima su bili dostavljeni traženi podaci o arhivima Namjesništva u Zadru⁷⁷ i kotarskih poglavarstava Kotora⁷⁸ i Splita.⁷⁹ No, vezano uz arhiv pri Kotarskom poglavarstvu u Dubrovniku, Rieger nalazi da o njemu „nedostaju u oba izvješća konkretni podatci”.⁸⁰ Jedino donosi vijest da se ministarskim dopisom br. 3312 od 12. srpnja 1872. zahtijevalo pregledati arhive u Dubrovniku i Kotoru kako bi se odredilo koje bi se dio povijesnoga gradiva predao Kućnom, dvorskom i državnom arhivu, a koji bi, vezan uz pokrajinske poslove, bio pod određenim uvjetima predan autonomnoj pokrajinskoj vlasti.⁸¹ U drugom izvješću Namjesništvo najprije odgovara da unatoč povijesnoj vrijednosti u Dubrovniku i Kotoru nema gradiva za Kućni, dvorski i državni arhiv, dok vezano uz drugi prijedlog smatra da gradivo predano Zemaljskom odboru ne bi došlo ni u prikladnu zgradu ni pod odgovarajuću skrb jer bi zbog nepostojanja starijeg arhiva pri Zemaljskom odboru arhivsko gradivo, koje zbog javnog inte-

74 Gelčić, „Dubrovački arhiv”, 540.

75 Karl Rieger, *Mittheilungen aus den Acten des k. k. Ministeriums des innern bezüglich einer reorganisation des österreichischen archivwesens* (Wien: L. Mayer, 1881.), 33-36.

76 Prvo od 23. siječnja 1870. godine, broj 11158, i drugo od 25. lipnja 1875. godine, broj 77.

77 Namjesništvo je dostavilo svoje podatke o arhivu vrlo pravilno slijedeći strukturu dostavljene ministrove ankete. (Rieger, *Mittheilungen aus den Acten*, 34). Osim ovoga za popis gradiva Namjesništva u Zadru vidi Prilog W na str. 102-104.

78 *Isto*, 35.

79 *Isto*, 35-36.

80 *Isto*, 36.

81 Ovdje se misli na Dalmatinski sabor, odnosno na Zemaljski odbor (*Giunta provinciale dalmatica*) kao njegov izvršni i upravni organ. U njegovu djelokrugu bili su poslovi koji su spadali u okvir pokrajinske autonomije: poljoprivreda, pokrajinske zaklade i zavodi, nadzor nad općinama i donošenje pokrajinskoga budžeta. Predstavljao je Sabor u svim pravnim poslovima. Više u fondu HR-DAZD-94 Dalmatinski sabor. Zemaljski odbor (1861.-1918.).

resa uopće ne bi smjelo izmaknuti državnom nadzoru, bilo izloženo neizvjesnoj budućnosti.⁸²

Premda se ovom prilikom spriječilo odnošenje arhivskog gradiva iz Dubrovnika i Kotora, ipak se s pravom možemo upitati nije li postojala tendencija da dio starog arhivskoga gradiva Kotora i Dubrovnika postane osnova zasnivanja nekog zasebnog Zemaljskog arhiva Kraljevine Dalmacije.

Pokrenuta reorganizacija državnih arhiva iz 1869. sigurno je utjecala na to da dalmatinski arhivi konačno dospiju u vidokrug najviših vlasti, što je posvjedočio i sam ministar unutarnjih poslova Bacquehem na sjednici Gornjeg doma 29. svibnja 1894. kazavši: „Pokazalo se tada da se, osim arhiva Ministarstva unutarnjih poslova, vrijedni arhivi nalaze u zemaljskim ustanovama u Beču, Pragu, Innsbrucku, Salzburgu, Zadru, kao i kod kotarskih poglavarstava u Kotoru i Dubrovniku, što se tiče političkih vlasti ... dok kod ostalih političkih vlasti stariji materijali ne sežu daleko u prošlost.”⁸³ Govoreći u nastavku o pokrenutim preuređenjima, organiziranju i pregledima arhiva, ministar je zaključio svoje izlaganje s dalmatinskim arhivima: „Arhiv kotarskog poglavarstva u Kotoru i neko arhivsko gradivo s otoka Korčule pripojeni su arhivu Namjesništva u Zadru i on je organiziran; organizacija ovog arhiva je dovršena, a organizacija vrlo vrijednog arhiva kotarskog poglavarstva u Dubrovniku gotovo je završena.”⁸⁴

Ivan August Kaznačić – prvi dubrovački konzervator

Zasigurno zbog prethodnih dodira s dubrovačkim arhivom,⁸⁵ već 1877. Kaznačića nalazimo u funkciji konzervatora Središnjeg povjerenstva u Dubrovniku, zaduženoga za II. i III. odjeljenje.⁸⁶ Na molbu Povjerenstva, koje u tom periodu pokreće anketnu akciju o arhivima diljem krunskih zemalja, on sastavlja izvješće o starom dubrovačkom arhivu. Izvješće je na sjednici III. odjeljenja iznio dr. Gustav Winter te se o njemu i daljnjim koracima izjasnilo i Središnje povjerenstvo: „Središnje povjerenstvo, koje sada posvećuje punu pažnju zaštiti dokumentarnoga gradiva, dobilo je detaljno izvješće o stanju trinaestostoljetnog arhiva Dubrovačke Republike.

82 Rieger, *Mittheilungen aus den Acten*, 34-35.

83 *Mittheilungen der dritten (Archiv-) Section der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale*, Vol. IV (1899), 304.

84 *Isto*.

85 O tome vidi: Kukuljević Sakcinski, *Izvestje o putovanju*, 26. I. Pederin, „Ivan August Kaznačić kao pjesnik, književni kritičar, povjesničar i narodnjački ideolog”, *Radovi. Razdio filoloških znanosti* 30/20 (1990), 204-205.; Ivan August Kaznačić, „Prošlost Dubrovnika”, *Vienac zabavi i pouci* 45 (1875), 727-729.

86 Naveden je kao Kaznačić Ivan. August, dr. med., ravnatelj bolnice u Dubrovniku.

Trenutno se ti spisi čuvaju u nadležnosti kotarske uprave. Zbog iznimne važnosti ovog arhiva, koja proizlazi iz njegove starosti, a posebno iz bogatih diplomatskih i trgovačkih veza Republike sa susjednim državama i značaja koji nadilazi lokalnu razinu, Središnje je povjerenstvo poduzelo korake kako bi u svojim tijelima omogućilo izradu sumarnog popisa dosad nezabilježanih arhivskih dokumenata i ispravak ranijih, ali vrlo manjkavih popisa dijela arhiva te je za tu svrhu namijenila veći iznos iz svojih sredstava.⁸⁷ Također je zamoljen konzervator Kaznačić, koji treba izvršiti ovaj zadatak, da posebnu pažnju posveti stanju knjiga privilegija, gradskih statuta i zapisnika.⁸⁸

Premda na stranicama *Mittheilungena* izvješće nije bilo objavljeno, moguće je da se, barem dijelom, radi o onome koje je sam Kaznačić poslao uredništvu dubrovačkog *Slovinca*, objavljenoga pod naslovom *Arheologia*.⁸⁹ Iznijevši kratak historijat arhiva i arhivskoga gradiva nakon pada Republike, prikazao je i zatečeno stanje političkog arhiva kao nepristupačnog javnosti, bez činovnika zaduženoga za njegovo čuvanje, s neadekvatnom prostorijom za istraživanje i jednim priprostim kazalom kao arhivskim pomagalom. Razmišljajući o tome kako poboljšati stanje, Kaznačić iznosi četiri prijedloga,⁹⁰ od kojih je do objave u *Slovincu* prva dva već prihvatilo C. k. Središnje povjerenstvo.

Što je Kaznačić napravio, teško je rekonstruirati, no, znajući da je 1879. – 1880. predao izvješće za koje Središnje povjerenstvo konstatira da je *Izvješće o primjerenom skrbi i zadovoljavajućem deponiranju arhiva bivše Dubrovačke Republike u gradu Dubrovniku primljeno na znanje*,⁹¹ možda je radio na većoj preglednosti arhiva i

87 Sredstva su bila namijenjena plaćanju privremenog pomoćnika, dok je Kaznačiću bila dodijelila i subvenciju kako bi se sastavio sumarni popis još nezabilježanih arhivskih dokumenata.

88 *Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und Historischen Denkmale*, IV (1878), LXXIV / 55.

89 *Arheologia, Slovincac*, god. I., br. 8, 16. kolovoza 1878., 72-73.

90 „Kad su na tome stvari, na uhar starine i povijesti, trebalo bi što prije providiti sljedeće:

- Dopustiti meni čuvaru starina ili komu drugomu da može ili da mogu slobodno ulaziti u Arhiv.
- Udijeliti trošak za pisara koji bi sastavio ukupno kazalo sviju spomenika koji se sad nalaze osim onih koji su u snopićima i zamotuljcima, jer kako je gore spomenuto, ima jedno ako i kukavno kazalo.
- Pozvati uglednu dubrovačku općinu da uzme preda se arhiv koji sadrži povijest rodnog grada kao svoju osobitu diku; kad bi se to njoj zakratilo, mislim da bi se taknulo u nje domorodnu ljubav i slavnu spomenu svoje predašnjosti. Samo u slučaju kad bi općina ponudu odbila, trebalo bi nešto drugo izmisliti da se prepriječi propast istoričnijih spomenika tolike vrijednosti.
- Nastojati da se štampaju u nekoliko rokova i na preskočke oni spomenici koji su za povijest općenitu korisni a osobito pak za Austrijsko carstvo.”

Arheologia, 73.

91 Bericht der k. k. Central-Commission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale über ihre Thätigkeit in den Jahre 1879., *Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst und historischen Denkmale* 6 (1880), XX.

poboljšanju uvjeta čuvanja. Zanimljivo je da ga u uvodu svojega inventara dubrovačkog arhiva⁹² Josip Gelcich ne spominje niti jednom rečenicom premda je morao znati za Kaznačićev rad, s obzirom na to da ga je upravo Gelcich krajem 1881. naslijedio na funkciji konzervatora. Kaznačić otad djeluje kao dopisni član sve do smrti 1883.

Josip Gelcich – konzervator i arhivist C. k. Dubrovačkog arhiva

Prve dodire Josipa Gelicicha,⁹³ tada još gimnazijalca, s dubrovačkim arhivom nalazimo u izvorima iz 1869.⁹⁴ Nakon što iste godine dovršava gimnazijsko obrazovanje, kratko službuje u Lučkom poglavarstvu. Diplomiravši 1876. u Grazu povijest, zemljopis i talijanski jezik, iste godine počinje predavati kao profesor u dubrovačkoj Nautičkoj školi sve do polovice 1903. kad seli u Trst. Na funkciji je konzervatora za sva tri odjeljenja Središnjeg povjerenstva od 1881. do 1904.

Gelicicheve veze s dubrovačkim arhivom započinju u vrijeme nastojanja najviših vlasti da riješe pitanje adekvatne skrbi o dalmatinskim arhivima pri njihovim kotarskim poglavarstvima. Tako se, u kontekstu preporuke Središnjeg povjerenstva iz 1876.,⁹⁵ donosi odluka da se gradivo političkih arhiva Kotora, Korčule i Splita prenese u arhiv Namjesništva u Zadru, što je i učinjeno 1883. godine.⁹⁶ No, to nije bio slučaj s dubrovačkim arhivom,⁹⁷ možda upravo zbog Kaznačićeva izvješća o zadovoljavajućem stanju arhiva.

Već 1885. upravitelj Kotarskog poglavarstva Niko pl. Rendić-Miočević šalje Gelicihu⁹⁸ molbu da prihvati obavljanje poslova koji su bili dio njegovih poglavar-

92 Gelčić, „Dubrovački arhiv”, 538-588.

93 Za podatke o Gelicichevoj biografiji vidi: Stjepan Ćosić, „Povjesničar Josip Gelcich (1849.–1925.), biobibliografija”, *Dubrovnik* 14 (2003) 1, 91–97; Snežana Pejović, Francesca Pivrotto, Lorenzo Maggi, *Giuseppe Gelcich (Cattaro 1849 – Gorizia 1925): Giuseppe Gelcich: (Cattaro 1849 – Gorizia 1925): lo storico dalmata dall’archivio privato e dagli archivi delle Bocche di Cattaro* (Venezia: Societa dalmata di storia patria, Scuola dalmata dei SS. Giorgio e Trifone, 2023.).

94 HR-DAZD-88, XIV/3 F (1869.), spis br. 777.

95 One o prijenosu i spajanju arhivskoga gradiva u glavnom gradu pokrajine ako ono na svom mjestu pohrane nema primjerenu skrb.

96 Za detaljniji sadržaj preuzetih arhiva vidi: Ante Milošević, „Opis arhiva c. kr. dalmatinskog namjesništva u Zadru”, *Vjesnik kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog Zemaljskog arkiva*, god. XVIII, sv. 1 (1916), 29-40.; Ante Milošević, „Stari kotorski arhiv u Zadru”, *Vjesnik kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog Zemaljskog arkiva*, god. XVIII, sv. 4 (1916), 234-264.

97 Zanimljivo je da vezano uz 1883. godinu Antonije Vučetić, ravnatelj Arhiva od 1921. godine, u jednom dopisu piše da je te godine arhiv bio preseljen iz bivšeg Notarijata u desno krilo Dvora. Međutim, na temelju istraživanja drugih izvora smatramo da je taj podatak netočan premda je godina koju navodi indikativna. (HR-DADU-425, spis br. 10/1921.)

98 Čini se da je isti dubrovački kotarski poglavar još 1882. ponudio mjesto arhivara Antunu Vuče-

stvenih dužnosti, a ticali su se arhiva.⁹⁹ To su bili poslovi izvlačenja kopija i pravljenja izvoda potrebnih višim vlastima, odgovaranja na upite znanstvenika o nekim povijesnim bilješkama iz arhiva te stručno vođenje uglednijih posjetitelja kroz arhiv bivše Dubrovačke Republike.¹⁰⁰

U trećem poglavlju uvodna teksta „Dubrovnik i njegov razvoj”,¹⁰¹ nakon što je kratko opisao koje su gradivo preuzele financijske vlasti, Gelcich donosi rudimentaran popis arhivskoga gradiva sudskog arhiva i strukturirani popis gradiva političkog arhiva, podijeljenoga u devetnaest serija.

Prema nalogu Ministarstva unutarnjih poslova, kao „konzervator” i „arhivist”¹⁰² Gelcich od 1890. sređuje dubrovački arhiv pri Kotarskom poglavarstvu.¹⁰³ Taj arhiv iste godine stječe i novi status te ga otad pratimo sa službenim pečatom na kojemu piše: „I. R. ARCHIVIUM RAGUSINUM”.

Slika 7. Pečat C. k. Dubrovačkog arhiva
(HR-DADU-425 *Liber diurnus*)

tiću što je on zbog drugih obveza morao odbiti. (Antun Vučetić, *Studije iz dubrovačke prošlosti: izabrani tekstovi*, priredili Lovro Kunčević i Ivan Viđen (Dubrovnik: Državni arhiv u Dubrovniku, 2020.), 15).

99 Gelčić, „Dubrovački arhiv”, 537.

100 Visoki gost, *Crvena Hrvatska*, god. V., br. 17, 27. travnja 1895., 3.

101 József Gelcich, Lajos Thallóczy, *Diplomatarium relationum reipublicae ragusanae cum regno Hungariae* (Budapest: A. M. Tud. Akadémia Tört. Bizottsága, 1887.), VII–XXIX.

102 Jireček, „Die Archive von Dalmatien”, 142, 144.

103 To što je Gelcich ovdje bio nazvan „arhivistom” nije značilo da je on odista bio u stručnom smislu arhivist ili upravitelj arhiva. Gelcich je primarno bio vezan uz nastavu u Nautičkoj školi, a uz arhiv u skladu sa svojim slobodnim vremenom. Kada bi, osobito tijekom ljetnih praznika, bio odsutan, arhiv bi bio zatvoren. Vrhunac njegova izbivanja nastupio je od 1903. do 1909. kada živi i radi na tršćanskoj Trgovačkoj i pomorskoj akademiji, a u Dubrovnik dolazi rijetko, jedanput ili dvaput na godinu, pa je arhiv jedino tada bio otvoren. Upravo su ti dugotrajni izostanci i nestalnost u uredovnim satima doveli do sve većih prigovora dubrovačke javnosti što je Gelcicha, čini se, prilično pogadalo. Uzgred treba napomenuti da je arhiv pri Okružnom sudu bio svaki dan otvoren za korisnike.

Od 1. rujna 1891. Arhiv počinje voditi i zasebnu službenu knjigu pod naslovom „Liber diurnus I. R. archivii Ragusini”.¹⁰⁴ Sadržaj upisa je raznolik: od imena korisnika i traženog arhivskoga gradiva, bilježaka o tome kako su inspekcije i uglednici obilazili arhiv do uređenja arhivskih prostorija, nabavke polica, preuzimanja gradiva ili kupnje vrijednih arhivalija.¹⁰⁵

Iz jednog spisa iz 1891., u kojemu je razvidno da je Gelcich bio netom izradio popis arhivskoga gradiva kod C. k. Kotarske financijske uprave, smještenoga unutar njezina C. k. Demanijalnog ureda,¹⁰⁶ postaje jasniji razlog uspostave C. k. Dubrovačkog arhiva: prikupiti gradivo bivše Republike s raznih pozicija i sabrati ga na jednome mjestu.

Time je pod novim imenom Dubrovačkog arhiva konačno započeo proces integracije gradiva bivše Dubrovačke Republike.

U tekstu dr. Konstantina Jirečeka *Die Archive von Dalmatien*¹⁰⁷ u tri izvješća¹⁰⁸ možemo pratiti koji su podaci o stanju dalmatinskih arhiva bili predstavljeni tijelima u Beču, osobito oni o C. k. Dubrovačkom arhivu, kojega opis i sređivanje sadrži najveći dio izvješća.

U prvome Jireček najprije iznosi zatečeno stanje dalmatinskih arhiva, zatim ukratko podjelu četiriju dubrovačkih arhiva koji se nalaze kod Kotarskog poglavarstva, Okružnog suda, Kotarske financijske uprave i Poglavarstva luka i pomorskog zdravlja.¹⁰⁹ Kao argument za objedinjavanje tih četiriju arhiva navodi onaj dopis Okružnog poglavarstva od 3. svibnja 1820.¹¹⁰

U drugom izvješću Jireček najprije opširnije govori o smještaju, arhivskim pomagalima i gradivu koje se nalazi u ona četiri arhiva, donoseći potom preporuke Vladi za njihovo postupno objedinjenje u jedan arhiv, smješten u Kneževu dvoru, čiju bi upravu trebalo povjeriti stalnom obrazovanom arhivistu, upućenom u latinski, talijanski i slavenski jezik. Predlažući da se iz Okružnog suda prvo preuzme samo najstariji dio arhiva (13. – 15. st.), za ostala dva arhiva predlaže preko

104 Ovu su knjigu autori pronašli među gradivom fonda HR-DADU-425 Državni arhiv u Dubrovniku. Inventar fonda ga spominje u opisu, no nije bio uvršten u popis gradiva.

105 Mogu se naći i šaljive, anegdotalne sitnice, poput jednog upisa o arheologu i povjesničaru Ćiri Truhelki gdje stoji: „Un po' di tutto – picca le mani dove gli capita.”

106 Spis br. 32/interno, od 23.8.1891. (HR-DADU-425 Stariji i noviji inventari, katalozi i registri arhiva, B 6) Gelcich svoj popis šalje financijskim vlastima. Iz spisa je vidljivo da su neki svesci već bili predani C. k. Dubrovačkom arhivu, no da su ostali i dalje na raspolaganju C. k. Demanijalnom uredu koji ih je mogao pregledati, konzultirati i po potrebi ponovno preuzeti za trajanja relevantnih poslova.

107 Jireček, „Die Archive von Dalmatien”, 141-151.

108 Prvo je Opći pregled, od 1. svibnja 1894., drugo je Prijedlog objedinjavanja starih arhiva u Dubrovniku, od 18. lipnja 1895., a treće je dopuna drugog izvješća, datirana 17. siječnja 1896.

109 Za posljednja dva Jireček kazuje da su mu potpuno nepoznati, što ponavlja i u drugom izvješću.

110 Jireček, „Die Archive von Dalmatien”, 143.

Ministarstvo unutarnjih poslova zatražiti detaljno izvješće samoga Gelcicha.¹¹¹

Nakon što je Jireček u kolovozu i rujnu 1895. ponovno posjetio Dalmaciju,¹¹² pred Arhivsko vijeće donosi nove vijesti iz Zadra i Dubrovnika. Proces objedinjavanja dubrovačkih arhiva bio je već djelomično obavljen, tako da je u Dubrovački arhiv do sredine 1895. bilo trajno preuzeto određeno gradivo iz C. k. Kotarske financijske uprave,¹¹³ Poglavarstva luka i pomorskog zdravlja,¹¹⁴ Okružnog suda u Dubrovniku,¹¹⁵ kao i gradivo koje se nalazilo u Kotarskom sudu u Stonu.¹¹⁶ Najveći dio neobjedinjenoga gradiva nalazio se u sudskom arhivu, no za njegovo potpuno zaprimanje nije bilo dostatnih prostornih kapaciteta, a možda i volje predsjednika Okružnog suda dr. Vinka Milića.¹¹⁷

Prisjećajući se svojih dojmova iz vremena prvog dolaska 1878./79., Jireček je primijetio ogroman napredak u sređenosti gradiva i čistoći arhiva. Primjećuje da su pojedini kodeksi nekih serija zaštićeni novim koricama i numerirani, a listovi paginirani. Svi svesci i fascikli sada nose natpise na hrptu i označeni su naljepnicama i pečatima kao vlasništvo "I. R. ARCHIVIUM RAGUSINUM". Za ormare u prizemlju kaže da su restaurirani, dok novi na katu imaju natpise na pločama za lakšu orijentaciju. Arhiv posjeduje i malu knjižnicu,¹¹⁸ a među korisnike ubraja lokalne aktivne i umirovljene profesore, svećenike i znanstvenike koji dolaze u Grad. Zanimljivo je da Jireček primjećuje kako nova arhivska pravila nisu Gelcichu još uvijek bila poznata.¹¹⁹ Na koncu ponavlja tri svoja prijedloga za buduće djelovanje

111 *Isto*, 146.

112 Posljednji je put tamo bio prije četiri godine, dakle prvo izvješće opisuje stanje dalmatinskih arhiva iz 1891. godine.

113 „Iz c. k. Kotarske financijske uprave predano je 215 svezaka arhivu. Oni se odnose na upravljanje državnim dobrima, poslove državnih rizničara Dubrovačke Republike, kao i na poslove crkava, samostana, građanskih bratovština ili cehova, carinske ureda, kovnicu novca Republike i dr. Među većinom obimnih presloženih svezaka izdvaja se pergamentski kodeks s katastrofom kuća u Gradu iz 15. stoljeća, s dopunama do pada Republike.” Jireček, „Die Archive von Dalmatien”, 147-148.

114 „Od c. k. Poglavarstva luke i pomorskog zdravlja preuzeto je oko 50 – 60 svezaka koji se većinom odnose na poslove Republike vezane uz karantenu. Kod navedene vlasti ostali su dokumenti iz vremena francuske okupacije (1806. do 1814.), iako oni sada imaju samo povijesnu vrijednost.” Ovo je preostalo gradivo bilo najvjerojatnije predano 1905. godine. *Isto*, 148.

115 „Također je iz c. k. Okružnog suda u Dubrovniku predano oko 100 svezaka c. k. arhivu, većinom vezanih uz pomorstvo (71 svezak označen kao *Navigazione*).” *Isto*.

116 „Osim toga, istom arhivu pripojene su stare knjige c. k. Kotarskog suda u Stonu, no nisam siguran jesu li sve. To su: *Salinaria, Vendite, Debiti, Lamenti, Procure* itd., počevši od 14. stoljeća, cijeli ormarić pun. Nažalost, korice tih knjiga iz bivše uprave stonskog kneza uglavnom su propale zbog vlage i drugih okolnosti, stoga su kvaternioni i stranice djelomično pomiješani.” *Isto*.

117 Gelčić, „Dubrovački arhiv”, 542.

118 Vjerojatno se radi o priručnoj knjižnici koja je ujedno i čitaonica za korisnike.

119 Radi se o pravilima korištenja arhivskoga gradiva unutar „Načela arhivske organizacije za arhive pod nadzorom c. k. Ministarstva unutarnjih poslova”, netom odobrenih na sjednici Arhivskog vijeća 2. srpnja 1895.

dubrovačkog arhiva: objedinjavanje svih arhiva unutar C. k. Dubrovačkog arhiva, njegovo smještanje u prizemnim prostorijama Kneževa dvora,¹²⁰ uz postavljanje stalnog upravitelja koji treba biti obrazovani arhivist upućen u „latinski, talijanski i srpsko-hrvatski jezik”.¹²¹

Godine 1896. Gelcich je bio imenovan dopisnim članom Arhivskog vijeća na pet godina.¹²²

Jirečekovi prijedlozi bili su povod raspravi u Dalmatinskom saboru na njegovoj IV. sjednici od 25. siječnja 1898.¹²³ Tada se na prijedlog saborskog zastupnika i predsjednika Okružnog suda dr. Vinka Milića¹²⁴ zatražilo od Sabora da se obrati Ministarstvu unutarnjih poslova s molbom za objedinjenjem svih dubrovačkih arhiva, imenovanjem stalnog stručnog arhivista i proglašenjem Kneževa dvora „narodnim spomenikom” kako bi se u njega smjestili arhiv i ostale „znanstvene zbirke”.¹²⁵ U ime Namjesništva na zahtjeve se osvrnuo Niko Nardelli kazavši da su prva dva zahtjeva već djelomično riješena,¹²⁶ dok će treći biti poslan kao prijedlog nadležnom Ministarstvu.¹²⁷

Upravo zahvaljujući Nardellijevu zalaganju,¹²⁸ C. k. Dubrovački arhiv u jeku velike restauracije Kneževa dvora dobiva 1900. godine nove prostorije u prizemlju, u jugozapadnom krilu,¹²⁹ čije uređenje traje do srpnja 1901.¹³⁰ Time su bili stečeni uvjeti za trajno preuzimanje arhiva Okružnog suda, što je zahvaljujući suradnji s

120 Važno je napomenuti da Jireček iznosi tezu da bi Knežev dvor trebao s vremenom biti prenamijenjen te da bi u njemu trebali biti smješteni arhiv, muzej i knjižnica jer nije pogodan za modernu upravnu vlast. Poziva se na Luku Zoru koji je sličan prijedlog nedavno bio podnio Dalmatinskom saboru.

121 Jireček, „Die Archive von Dalmatien”, 151.

122 Imenovanja, *Dubrovnik*, god. V., br. 25, 21. lipnja 1896., 4.

123 Brzopisna izvješća XXXIII. zasjedanja Pokrajinskog sabora dalmatinskoga, Zadar, 1898, 334-338.

124 Zanimljivo je kako ovdje Milić zastupa sasvim drukčiji stav o preuzimanju sudskog arhiva nego je to Gelcich bio zamijetio. Vidi bilješku 117.

125 Ovu posljednju točku predložio je na sjednici Luko Zore navodeći kako je prije nekoliko godina već govorio o ovoj temi. Milić ju je kao predlagatelj prihvatio. U stvari, ovo je zahtjev da Knežev dvor postane općinsko, odnosno gradsko vlasništvo.

126 Nardelli je tvrdio da je Ministarstvo već načelno dalo ovlaštenje Namjesništvu za otvaranje stalnog radnog mjesta za činovnika u dubrovačkom arhivu, kojega će se imenovati kad bude zgotovljeno objedinjavanje svih arhiva.

127 Za ovaj je posljednji prijedlog zastupnik Juraj Biankini bio predao upit Ministarstvu unutarnjih poslova na sjednici Carevinskog vijeća 6. veljače 1905. (Upit, *Crvena Hrvatska*, God. XV., br. 8, 25. veljače 1905., 1).

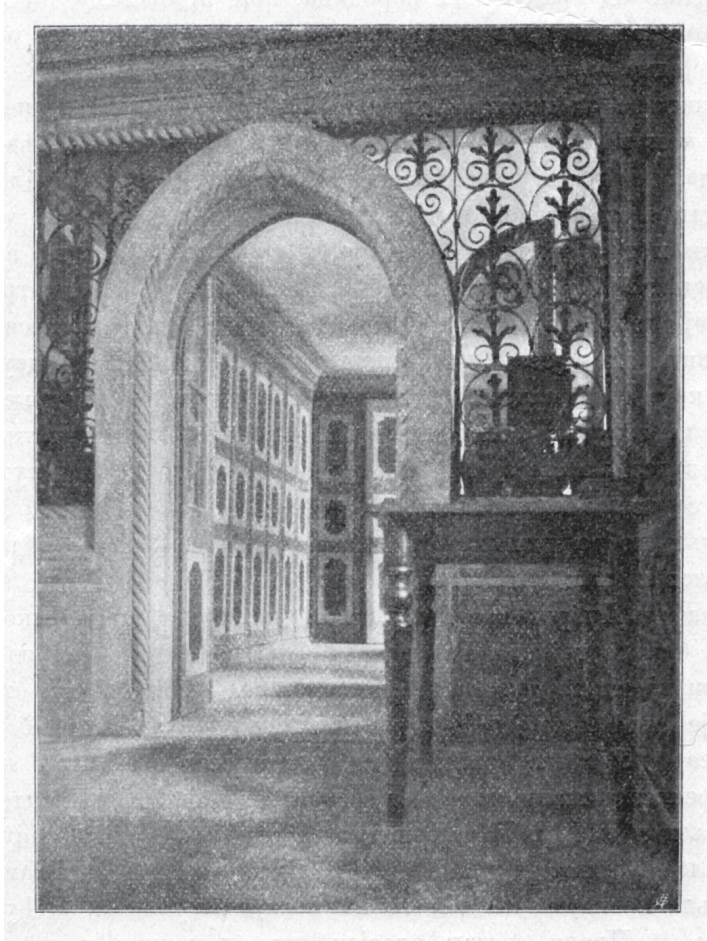
128 Nardelli u lipnju 1900. dolazi u u službeni pregled dubrovačkoga kotarskog poglavarstva (Gosp. Niko Nardelli. *Crvena Hrvatska*, god. X., br. 26, 30. lipnja 1900., 3).

129 Stanoje Stanojević, *Istorija srpskog naroda u srednjem veku I. Izvori i istoriografija*, knj. 1 *O izvorima* (Beograd: Srpska kraljevska akademija, 1937.), 28.

130 HR-DADU-425 *Liber diurnus*, upis br. 146

predsjednikom Suda Antunom degl' Ivelliom, početkom veljače 1902. i obavljeno.¹³¹ Gelcich sada u tih šest-sedam novostečenih prostorija¹³² uređuje arhiv s čitaonicom i priručnom knjižnicom te počinje ponovno sređivati gradivo, dopunjujući ono već sređeno novopreuzetim i stvarajući nove serije.

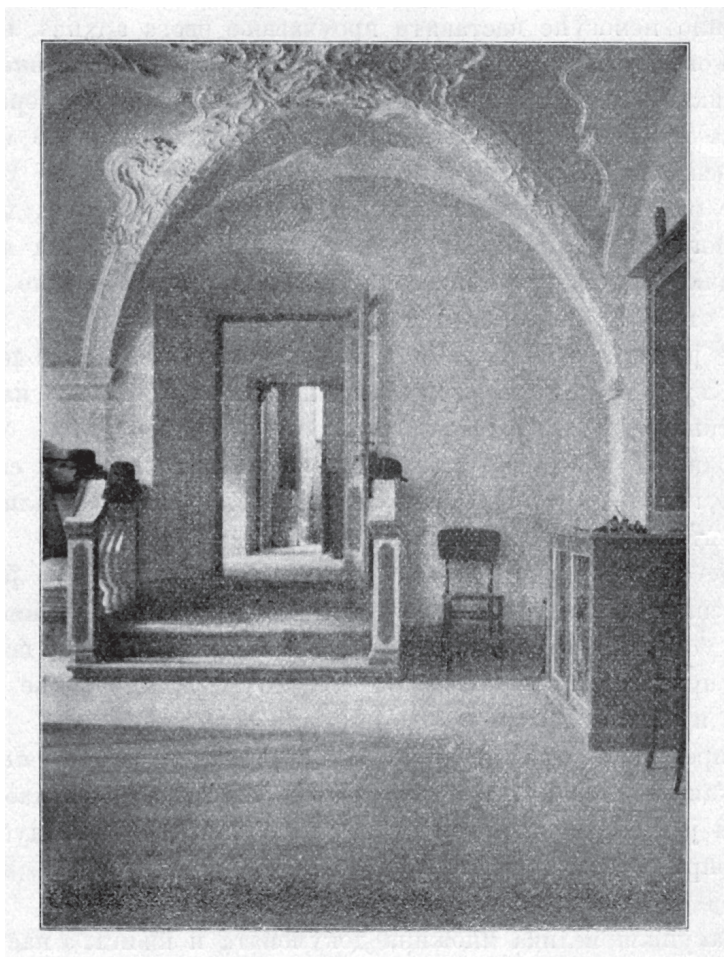
Slika 8. Ulaz u C. k. Dubrovački arhiv s ormarima¹³³
(Preuzeto iz: Gelčić, „Dubrovački arhiv”)

131 HR-DADU-425 *Liber diurnus*, upis br. 153 i 154. Radilo se o ukupno 2991 knjizi koje su bile službeno predane na osnovi odobrenja Predsjedništva C. i k. Dalmatinskog prizivnog suda u Zadru, sadržanoga u dekretu od 9. 11. 1901., broj Pres 8036/22-1. (HR-DADU-425 Stariji i noviji inventari, katalozi i registri arhiva, A 9)

132 Popis prostorija vidi u: Gelčić, „Dubrovački arhiv”, 542.

133 Bilo je devetnaest ovakvih ormara iz 17. stoljeća. Prema predaji oni su uklonjeni tijekom obnove Kneževa dvora nakon potresa 1979. i ne zna im se sudbina.

Slika 9. Čitaonica C. k. Dubrovačkoga arhiva
(Preuzeto iz: Gelčić, „Dubrovački arhiv“)

Nakon odlaska u Trst¹³⁴ već 1904. *Dubrovnik* daje osvrt na članak izašao u splitskom *Jedinstvu* koji negativno intonira Gelcichevo uređenje arhiva ukazujući na njegovu nedoraslost poslu „u kome ‘srce’ ima bar toliko posla koliko ‘um’”.¹³⁵ Kritike na Gelcichevo višegodišnje odsustvo izlazile su u medijima¹³⁶ sve do njegova po-

134 Imenovanja i premještanja, *Crvena Hrvatska*, god. XIII, br. 30, 25. srpnja 1903., 5.

135 Dubrovački državni arhiv, *Dubrovnik*, god. XIII., br. 15, 10. travnja 1904., 3.

136 „Dubrovnik je sit i presit Gelcicheva gospodstva u našem arhivu. Mi tražimo, da se namjesti čovjek, koji će imati srca za dubrovačke starine.” (Naš arhiv, *Crvena Hrvatska*, god. XVI., br. 14, 5. travnja 1904., 3), također: Nešto što se samo kod nas može dogoditi, *Crvena Hrvatska*, god. XIX., br. 33, 24. travnja 1909., 3.

vratka u Dubrovnik 1909. Konačno, 1910. Gelcich objavljuje svoj inventar arhivskog gradiva Dubrovačke Republike – *Catalogus i. r. archivii ragusani*.¹³⁷

Uloga Josipa Gelcicha i danas ostaje otvorena historiografskoj ocjeni. Premda je za dubrovački arhiv napravio lavovski posao, kao profesora u Nautičkoj školi, očigledno ga se, osobito kod dijela intelektualnih krugova, držalo nedoraslim privilegiju objedinjavanja, upravljanja i inventariziranja arhiva bivše Dubrovačke Republike, i to je, osim njegove naklonosti talijanskom autonomaštvu, bio uzrok nekim netrpeljivostima vezanima uz dubrovački arhiv, koje su ga pratile tijekom života, ali i nakon smrti.¹³⁸

Dr. Karlo Kovač – konzervator i prvi upravitelj C. k. Državnog arhiva u Dubrovniku (1911. – 1914.)

Nakon što je 3. lipnja 1911. izvjestio Kotarsko poglavarstvo da je „primio arhiv od profesora G. Gelcicha”,¹³⁹ dr. Karlo Kovač dolazi na čelo dubrovačkog arhiva postavši njegovim upraviteljem u punom smislu te riječi, sa statusom arhivskog koncipista II. klase.¹⁴⁰ Već u srpnju iz Zadra stiže nacrt Pravilnika o državnim arhivima¹⁴¹ te uskoro C. k. Dubrovački arhiv stječe status C. k. Državnog arhiva u Dubrovniku. Kao stalno zaposlena osoba Kovač počinje sistematičnije sređivati gradivo¹⁴² sastavljajući i jedan neobjavljeni inventar. Osim toga, velikim je trudom nastojao nabavljati stručnu literaturu za arhivsku priručnu biblioteku, vršeći usluge prijepisa i fotografranja

137 Do izdanja ovoga inventara za rad u političkom arhivu služili su popisi gradiva iz tridesetih godina 19. st., dok za sudsko gradivo nije postojao nikakav inventar. O tome kazuje i predsjednik Kotarskog suda u Dubrovniku Milić: „Ali te se knjige nalaze u arhivu našeg sudišta, a naš arkivar (misli se na činovnika zaduženog za arhive, a ne stručnog arhivista op. a.) ne razumije paleologije i ne može sastaviti katalog.” (Brzopisna izvješća, 334).

138 O tome nakon Gelcicheve smrti piše Lujo Vojnović. O Josipu Gelcichu, *Dubrovnik*, god. I, br. 25., 28. veljače 1925., 1. Također: Podlistak. Dvije riječi o uzdržavanju gradskih spomenika. Frano Angjeli Radovani, *Dubrovnik*, god. XII, br. 46, 15. studenog 1903., 2-3.

139 HR-DADU-425 *Liber diurnus*, upis br. 331.

140 Rođen u Ljubljani 1880. Studirao je povijest u Grazu i Innsbrucku gdje je od 1908. do 1911. radio u Namjesničkom arhivu (danas Tirolski državni arhiv). Iz vijesti o njegovoj pogibljii na sočanskom bojištu 1917. doznajemo nešto drukčiju biografiju. (Dr. Phil. Karlo Kovač, *Prava Crvena Hrvatska*, god. XIII., br. 661, 15. prosinca 1917., 3).

141 HR-DADU-425 *Liber diurnus*, upis br. 332. Ovo je ujedno i posljednji upis u ovoj knjizi.

142 Tako npr. Tadija Smičiklas u jednom pismu upućenom Kovaču kaže: „Sada mi kaže dr. Körbler da ste Vi arhiv toliko uredili, da se stvari nalaze, za koje se prije nije moglo znati.” (HR-DADU-425, spis br. 197/1912.). O Gelcichevu sređivanju arhivskog gradiva svoju je negativnu opasku dao i dr. Milan Rešetar: „Drago mi je da ste našli jednu knjigu o kovnici (Zecchi) za koju nije znao ni prof. Gelcich i za ostale knjige ja mislim da ih je on sakrio, jer je znao da ću tražiti – on Vam je strašno zloban čovjek!” (HR-DADU-425, spis br. 40/1912.).

arhivskih spisa, obavljajući često i najprostije poslove čišćenja. Iz Kovačeve službene korespondencije može se vidjeti njegovo nezadovoljstvo razinom nebrige nadležnoga Namjesništva u Zadru, pa je suočen s „prekaranim položajem ovog ć. Kr. državnog arhiva”, kako navodi u jednom dopisu, bio čak prisiljen izdvajati od vlastite plaće da bi namirio osnovne potrebstine.¹⁴³ U materijalnom i financijskom smislu držao je takvo stanje i gorim nego u Gelcichevo doba kad je ovaj, kako piše, primao dotaciju od 200 kr.¹⁴⁴ Kovač u tom periodu traži da se u Arhiv uvede i električna rasvjeta.¹⁴⁵ Iz „Izvjješća o radu arhiva političke uprave za 1913. godinu” možemo vidjeti da je arhiv, uz pristojan broj korisnika, bio solidno vođen. Izvršeno je sređivanje „Acte Turcarum” i kancelarijskih knjiga Stona, Mljeta, Slanoga, Trstenice, Lopuda i Brgata te je privedena kraju izrada popisa svih fondova arhiva namijenjenoga objavljivanju u „Inventarima austrijskih državnih arhiva”. Tu su i podatci o akvizicijama.¹⁴⁶ Konačno, u *Mitteilungenu* Arhivskoga vijeća iz 1914. imamo izvješće „konzervatora Kovača” o gradivu lastovske provenijencije kod Okružnog suda u Korčuli, za koje traži da se preda dubrovačkom Arhivu. Tu su i podaci o korčulanskim crkvenim arhivima i vrijednom gradivu u zbirkama korčulanskih obitelji (Arneri, Kapor i Boschi).¹⁴⁷ Početkom Prvoga svjetskog rata dr. Kovač biva mobiliziran te Arhiv ostaje bez uprave i skrbi sve do 1921. kad Antonije Vučetić postaje njegov novi upravitelj.

Sudbina dubrovačkog državnog arhiva tijekom i nakon Prvoga svjetskog rata (1914. – 1921.)

U međuvremenu je dubrovački arhiv na dlan svoje sudbine upisao još jedno traumatično iskustvo: „Dana 16. kolovoza 1914. godine, zaprimio sam nalog od Ministarstva unutarnjih poslova da se odmah uputim u Dubrovnik kako bih poduzeo potrebne mjere za zaštitu tamošnjeg državnog arhiva. Tog istog dana odigrala se pomorska bitka kod Otranta, i postojala je opasnost od uplovljavanja francuske flote u luku Gruž,¹⁴⁸ a jednako tako i od napada Crnogoraca na Dubrovnik. Još iste

143 HR-DADU-425, spis br. 216/1912.

144 *Isto*.

145 HR-DADU-425, spis br. 215/1912.

146 Aus den Tätigkeitsberichten von Archiven der politischen Verwaltung für das Jahr 1913., *Mitteilungen des k. k. Archivrates* 2 (1916), 169.

147 Aus den Berichten von Konservatoren, Korrespondenten und Archivaren, *Mitteilungen des k. k. Archivrates* 1 (1914), 298.

148 O neuspjehu francuske blokade Otranta i praktičke nemogućnosti da se ugrozi jadranska obala koja ostaje čvrsto u rukama C. k. Ratne mornarice vidi: Thomas Vaisset, „Interdire la mer ou s'interdire la mer? La Marine nationale et le blocus du canal d'Otrante (août 1914 – mai 1915)”, u: *Entre Terre et Mer. L'occupation militaire des espaces maritimes et littoraux en Europe de l'époque*

noći, između 16. i 17. kolovoza, krenuo sam na put... Nakon pet dana i šest noći putovanja stigao sam u Dubrovnik... Moje prve aktivnosti usmjerene su prema vladarskoj palači iz 15. stoljeća u kojoj je bila smještena kotarska uprava... Izmijenio sam nekoliko riječi s kotarskim poglavarom koji me uveo u arhiv smješten u prizemlju. Arhiv je bio bez nadzora jer je arhivist dr. Kovač, koji je tragično poginuo u Italiji 1917. godine, bio mobiliziran na početku rata. U vitrinama su se nalazili dragocjeni rani srednjovjekovni dokumenti, ukrašeni rukopisi i rijetka kolekcija novčića. Na policama su stajali usko poredani uvezi u pergameni i spisi. Prema popisu i uz pomoć lokalnog stručnjaka, kanonika Lieopilia, najvredniji materijali su upakirani u pet ogromnih kutija, koje su te noći najprije prebačene u Mostar, a zatim u Graz. Nekoliko tjedana kasnije, kada su se uvjeti prometa poboljšali, ostatak arhiva je u 79 kutija stigao u Graz, gdje je gradivo dubrovačkog državnog arhiva više od pet godina bilo pohranjeno u prostorijama Pokrajinskog arhiva u Grazu, sve dok 1920. godine nije predan Kraljevini SHS kao ratna pohrana na koju Republika Austrija nije imala pravo.” Ovako je 1931. svoje putovanje u Dubrovnik i odnošenje najvrednijeg gradiva dubrovačkog arhiva zbog neposredne ratne opasnosti opisao Viktor Thiel, arhivist i tadašnji ravnatelj Pokrajinskog arhiva Štajerske.¹⁴⁹

Iz zapisnika primopredaje ureda Kotarskog poglavarstva Dubrovnik od općinskog upravitelja Ivana pl. Celio-Cegea¹⁵⁰ doznajemo da su, osim arhivskog gradiva odnesenoga u Graz 1914., u prizemlju poglavarstvene zgrade ostala još 54 sanduka s oznakom *Staatsarchiv Dubrovnik* koje se također trebalo otpremiti. Odbor narodnog vijeća imenovao je tročlani odbor čija je zadaća bila odneseno vratiti iz Graza u Dubrovnik. To je konačno, uz gotovo filmski akcijski scenarij,¹⁵¹ uspjelo dr. Milanu Rešetaru.

---

moderne à nos jours, Jean de Préneuf; Eric Grove; Andrew Lambert (Paris: Economica, coll. Bibliothèque stratégique, 2014.), 351-368.

149 Viktor Thiel, „Das Ragusaner Staatsarchiv als Bergegut in Graz”, *Zeitschrift des Historischen Vereines für Steiermark* 26 (1931), 306-308.

150 HR-DADU-110 Kotarsko poglavarstvo Dubrovnik, predsjedalni spis br. 553. Primopredajni zapisnik predaje ureda Kotarskog poglavarstva upravitelja Ivana pl. Celio-Cega od 12. XI. 1918. / 10. IV. 1919. Objavio ga je Vinicije Lupis u: Vinicije B. Lupis, „O novopronađenom inventaru kancelarije slanskog kneza i arhivima na dubrovačkom području tijekom XIX. stoljeća”, *Povijesni zbornik: godišnjak za kulturu i povijesno naslijeđe*, Vol. 3 No. 4 (2009), 149-151.

151 Nakon što je dr. Rešetar uredio da se gradivo dubrovačkog arhiva iz Graza otpremi u dvama vagonima, ono stiže u Zagreb 17. studenoga 1919., a sredinom travnja sljedeće godine konačno je stiglo i u Dubrovnik. O tome što se dogodilo na putu prema Zagrebu pripovijeda: „Od državne armijske oblasti određen je da prati i čuva arhiv potporučnik Slavko Dogan 35. ga puka s tri momka. Gosp. Dogan je vrlo savesno i lepo izvršio svoju zadaću, pa je opet samo njegova zasluga što je arhiv čitav amo stigao, jer je mogao na putu izgoreti! Gosp. Dogan nije naime htio da da ide u osobni vagon, nego je celo vreme bio s momcima u jednom od oba vagona, da bude tu ako bi se što dogodilo. Prava sreća što je tako radio, jer noću među Mariborom i Celjem od iskara što su sletele iz lokomotive zapali se trošni krov od prvoga vagona, u kojem je on bio; srećom on nije spavao, pa je to opazio i probudio momke te š njima odmakao sanduke koji su bili najbliži

U svome dopisu od 5. lipnja 1921. Umjetničkom odjeljenju ministarstva prosvjete u Beogradu, u kojemu moli da se još dvije prostorije bivšeg Notarijata pridruže Arhivu, upravitelj Vučetić donosi još vijesti o sudbini Državnog arhiva u Dubrovniku tijekom i neposredno nakon rata.¹⁵²

Zaključak

Uzevši u obzir zatečeno stanje arhiva ukinute Dubrovačke Republike, koji su bili smješteni u državnim uredima unutar Kneževa dvora, kao i brojnih dislociranih arhiva, u ovom smo radu nastojali iznijeti ključne točke u procesu dezintegracije ovog izvorno necentraliziranog sustava. Tijekom tog procesa obrazovale su se nove cjeline arhivskoga gradiva, koje su kasnije postupno integrirane u serije i fondove Državnog arhiva u Dubrovniku. Svi su se ovi procesi odvijali unutar šireg konteksta razvoja arhiva i austrijskoga arhivskoga sustava, dosad tek djelomično istraženoga, a često i subjektivno opterećenoga resentimanom prema austrijskoj upravi koju se držalo maćehom „našeg Arhiva” kao posljednjeg ostataka „slavne dubrovačke prošlosti”.

Nastojeći objektivno pratiti njegovu sudbinu tijekom 19. i početka 20. stoljeća, možemo reći da je ona bila vezana uz opće sazrijevanje pojma arhiva. Ovaj pojam, u dubrovačkom slučaju, evoluirao je od naziva za gradivo bivše Republike, administrativno podijeljeno između političkih, sudskih i drugih državnih tijela, do naziva za institucije C. k. Dubrovačkog arhiva, a potom i C. k. Državnog arhiva u Dubrovniku. Iako je ta evolucija trajala gotovo stotinu godina, treba istaknuti da je u svim desetljećima Monarhije činjenica o iznimnoj vrijednosti tog arhiva uvijek bila prepoznata na višim razinama vlasti.

Premda su tijekom „Metternichove ere” u dva navrata nošene vrijedne dubrovačke isprave, što u dubrovačkoj i široj javnosti nije bilo dobro prihvaćeno, one su ipak u Beču bile valjano smještene i popisane pod nazivom „Ragusaner Urkunden” te se o njima općenito dobro skrbilo. Jednako je tako bilo sa sređivanjem dubrovačkog političkog i sudskog arhiva 30-ih godina kada se novim smještajem, no-

---

plamenu, i pokrivalima i rukama (koje je dobro opekao!) pokušao da ugasi vatru. Kako mu to nije pošlo za rukom, počeo je vikati da voz stane, ali tek pošto su momci izbacili do 30 hitaca iz svojih pušaka, voz se ustavio, ljudi skočili i ugasili vatru. Velika je sreća što arhiv nije nastradao i izgorelo nije ništa, a samo su se dva sanduka nešto rasklimala ali nije iz ni jedna hartija nestala... Imamo dakle da zahvalimo savesnosti i vrednosti gosp. Dogana što dubrovački arhiv nije pretrpeo brojnu štetu. Mogao je napola a i sav izgoreti, što bi bilo za našu istoriju i nauku golema i nenadoknadiiva šteta, zašto baš i molim da mu ministarstvo na koji zgodan način iskaže svoje priznanje.” (Arhiv Jugoslavije (Srbija). AJ-66-55-129 (1920.), spis br. 199). Autori zahvaljuju gosparu Ivanu Videnu koji ih je uputio na ovaj izvor.

152 HR-DADU-425, spis br. 10/1921.

vom opremom i sustavnijom inventarizacijom gradiva stanje umnogome popravilo. Nažalost, tako nije bilo s onim dijelom arhivskoga gradiva koje je bilo predano financijskim i pomorsko-zdravstvenim tijelima te koje je čitavo vrijeme ostalo nepopisano i nedostupno.

Politički i sudski arhiv ostali su tako smješteni u Dvoru sve do početka 1850-ih godina kada je sudsko gradivo premješteno na novu lokaciju uspostavljanjem Okružnog suda. Iako je taj arhiv ostao dostupan korisnicima, njegova je inventarizacija bila tek osnovna. Što se tiče političkog arhiva, standardi postignuti 30-ih godina padaju nakon preseljenja u dvije prostorije bivšeg Notarijata jer su prostorije Starog arhiva Dubrovačke Republike, dotad smještene uz registraturu C. k. Okružnog poglavarstva, bile srušene zbog gradnje novog Bondinog teatra i nove općinske zgrade 60-ih 19. stoljeća.

Da je sudbina arhiva bivše Republike 60-ih i 70-ih postala neizvjesna, svjedoče prijedlozi akademika Matkovića i konzervatora Kaznačića koji traže da se ovo gradivo odvoji od Vladinih tijela i da skrb o arhivu, nakon što se združe svi njegovi dijelovi, čak i oni iz Beča, preuzme dubrovačka općina. Takvi se zahtjevi javljaju u dubrovačkom tisku i kasnije, očigledno kao dio javnoga mnijenja.

Upravo u tom razdoblju u austrijskom dijelu Monarhije započinju procesi reorganizacije državnih arhiva i arhivske službe. Rezultati kratkoročnog djelovanja posebne Arhivske ispitne komisije i njezina Odbora, koje je 1869. godine uspostavilo Ministarstvo unutarnjih poslova, te rezultati rada Središnjeg povjerenstva, osobito njegova III. odjeljenja zaduženoga za arhive od 1873., donose spoznaje o neevidentiranom gradivu mnogih arhiva. U tom kontekstu, osim relativno poznatog dubrovačkog arhiva, ciljane ankete otkrile su bogatstvo drugih dalmatinskih državnih arhiva, kao i ozbiljnu zapuštenost nekih od njih.

Zahvaljujući izvješćima dubrovačkog konzervatora Kaznačića, Središnje povjerenstvo krajem 70-ih potiče inventariziranje dubrovačkog političkog arhiva. Iznimno je bilo važno i njegovo pozitivno izvješće o stanju arhiva, s obzirom na tadašnja nastojanja viših vlasti da politička tijela koja nemaju uvjete za odgovarajuću skrb nad svojim arhivima prenesu to gradivo u središnje arhive krunskih zemalja. Tako je zaderski arhiv 1883. preuzeo gradivo političkih arhiva Korčule, Kotora i Splita, no ne i Dubrovnika. Sve su se ove akcije odvijale u sinergiji Središnjega povjerenstva i Ministarstva unutarnjih poslova.

Nakon što je isto Ministarstvo angažiralo konzervatora Gelcicha, politički arhiv pri Kotarskom poglavarstvu prerasta 1890. u C. k. Dubrovački arhiv sa zadaćom sređivanja svoga gradiva i objedinjavanja arhivskoga gradiva bivše Republike.

Konačna reorganizacija državnih arhiva i arhivske službe u austrijskom dijelu Monarhije provedena je između 1893. i 1894. godine. Njome je bilo uspostavljeno i Statutom regulirano trajno C. k. Arhivsko vijeće s ulogom Vladina savjetodavnog

organa za sve državne arhive. Uz to donose se i Načela arhivske organizacije za arhive pod nadzorom c. k. Ministarstva unutarnjih poslova i Načela o izobrazbi i položaju državnih službenika u državnim arhivima. Osnivanje ovog Vijeća bilo je od presudne važnosti za C. k. Dubrovački arhiv jer bi spajanje četiriju dubrovačkih arhiva, u smislu trajnog preuzimanja gradiva pripadajućeg različitim ministarstvima, bilo teško provedivo bez njegovog izravna poticaja.

Nakon što je 1900. godine C. k. Dubrovački arhiv preselio u nove prostorije u jugozapadnom krilu Dvora, stvoreni su odgovarajući prostorni uvjeti za prijenos preostalog gradiva. Proces objedinjavanja završio je izradom Gelcicheva inventara objavljenoga 1910. godine. Imenovanjem stručnog arhivista Karla Kovača za upravitelja arhiva C. k. Dubrovački arhiv je 1911. godine prerastao u C. k. Državni arhiv u Dubrovniku. Ovo je bilo moguće u kontekstu tadašnjih shvaćanja da državnim arhivima budu proglašene one institucije koje će preuzimati gradivo državnih arhiva podređenih različitim ministarstvima.

Time je ova institucija u kontekstu razvoja austrijskog arhivskoga sustava, zahvaljujući prije svega predanosti onih koji su se neštedimice zalagali za njegovo očuvanje, konačno dobila mjesto koje mu je s pravom i pripadalo. Nije slučajno da je ugledni povjesničar umjetnosti i konzervator Max Dvořák tada izjavio: „Mi u Dubrovniku imamo najbolji arhiv u Monarhiji.”

IZVORI I LITERATURA

Arhivski izvori:

Državni arhiv u Dubrovniku (Hrvatska)

HR-DADU-82 Okružni građevni ured u Dubrovniku (1816. – 1868.)

HR-DADU-110 Kotarsko poglavarstvo Dubrovnik (1919. – 1941.)

HR-DADU-425 Državni arhiv u Dubrovniku (1920. – 2023.)

Privremeni popis nacrtne dokumentacije i spisa Okružnog i kotarskog građevnog ureda u Dubrovniku

Državni arhiv u Splitu (Hrvatska)

HR-DAST-152 Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju (1819. – 1981.)

Državni arhiv u Zadru (Hrvatska)

HR-DAZD-88 Vlada / Namjesništvo za Dalmaciju (1814. – 1918.)

HR-DAZD-94 Dalmatinski sabor. Zemaljski odbor (1861. – 1918.)

Arhiv Jugoslavije (Srbija)

AJ-66-55-129 Ministarstvo prosvete Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca, Umetničko odeljenje.

Znanstvena knjižnica u Dubrovniku (Hrvatska)

Zbirka rukopisa, Rkp. 917/1, 2. *Procès verbal d'apposition des scelles et garder aux archives, caisses, magasins et établissement public à Raguse par suite de la dissolution gouvernement de la République.*

Službena glasila i tisak:

Brzopisna izvješća XXXIII zasjedanja Pokrajinskog sabora dalmatinskoga (Zadar), 1898.

Crvena Hrvatska (Dubrovnik), 1895. – 1909.

Dubrovnik (Dubrovnik), 1896. – 1925.

Mittheilungen der dritten (Archiv-) Section der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale (Beč), 1894. – 1899.

Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und Historischen Baudenkmale (Beč), 1873.

Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und Historischen Denkmale (Beč), 1877. – 1880.

Mitteilungen des k. k. Archivrates (Beč), 1914. – 1916.

Prava Crvena Hrvatska (Dubrovnik), 1917.

Slovinac (Dubrovnik), 1878.

Zetski glasnik (Cetinje), 1938.

Literatura:

Bersa, Josip. *Dubrovačke slike i prilike*. Zagreb: Matica hrvatska, 1941.

Ćorić, Franko. „Razvojne faze i intervencijske koncepcije carskog i kraljevskog Središnjeg povjerenstva na primjerima iz hrvatskih krajeva”. *Peristil* 57 (2014), 127-135.

Ćosić, Stjepan. „Prinos poznavanju tajništva i arhiva Dubrovačke Republike”. *Arhivski vjesnik* 37 (1994), 123-145.

Čosić, Stjepan. „Obilježja i ustroj austrijske vlasti u Dalmaciji u doba apsolutizma”. *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 40 (1998), 349-360.

Čosić, Stjepan. „Povjesničar Josip Gelcich (1849.–1925.), biobibliografija”. *Dubrovnik* 14 (2003) 1, 91–97.

Freiherr von Helfert, Joseph Alexander. „Action des Herrenhauses der im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder in Angelegenheit des staatlichen Archivwesens”. *Mittheilungen der dritten (Archiv-) Section der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale* Vol. II (1894), 271-306.

Gelcich, József, Thallóczy, Lajos. *Diplomatarium relationum reipublicae ragusanae cum regno Hungariae*. Budapest: A. M. Tud. Akadémia Tört. Bizottsága, 1887.

Gelčić, Josip. „Dubrovački arhiv”. *Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini* 22 (1910), 537-544.

„Giskra, Karl (1820-1879), Minister, Bürgermeister und Advokat”, *Österreichisches Biographisches Lexikon*. Pristupljeno 20. 5. 2024. <https://www.biographien.ac.at/oabl?frames=yes>

Jireček, Konstantin. „Die Archive von Dalmatien”. *Mittheilungen der dritten (Archiv-) Section der k. k. Central - Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale* IV (1899), 141-151.

Kaznačić, Ivan August. „Prošlost Dubrovnika”. *Vienac zabavi i pouci* 45 (1875).

Kukuljević Sakcinski, Ivan. *Izvestje o putovanju kroz Dalmaciju u Napulj i Rim s osobitim obzirom na slavensku književnost, umjetnost i starine*. Zagreb: Narodna tiskara Dra. Ljudevita Gaja, 1857.

Lupis, Vinicije B. „O novopronađenom inventaru kancelarije slanskog kneza i arhivima na dubrovačkom području tijekom XIX. stoljeća”, *Povijesni zbornik: godišnjak za kulturu i povijesno naslijeđe*, Vol. 3 No. 4 (2009), 143-178.

Matković, Petar. „Izveštaji o putovanjih pomoću jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti”. *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* XII. (1870), 222-226.

Milošević, Ante. „Opis arhiva c. kr. dalmatinskog namjesništva u Zadru”. *Vjesnik kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog Zemaljskog arhiva*, god. XVIII, sv. 1 (1916), 29-40.

Milošević, Ante „Stari kotorski arhiv u Zadru”. *Vjesnik kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog Zemaljskog arhiva*, god. XVIII, sv. 4 (1916), 234-264.

Miović, Vesna; Selmani, Nikša. „Turska kancelarija i Acta Turcarum od vremena Dubrovačke Republike do danas”, *Analiz Dubrovnik* 45 (2007), 235-284.

Pederin, Ivan. „Putni dnevnik cara Franje I. o Dubrovniku (1818.)”, *Anali Zavoda za povijesne znanosti IC JAZU u Dubrovniku* 17 (1979), 431-465.

Pederin, Ivan. „Ivan August Kaznačić kao pjesnik, književni kritičar, povjesničar i narodnjački ideolog”, *Radovi. Razdio filoloških znanosti* sv. 30, br. 20 (1990), 187-211.

Pejović, Snežana; Pivrotto, Francesca; Maggi, Lorenzo. *Giuseppe Gelcich (Cattaro 1849 – Gorizia 1925): Giuseppe Gelcich: (Cattaro 1849 – Gorizia 1925): lo storico dalmata dall'archivio privato e dagli archivi delle Bocche di Cattaro*. Venezia: Societa dalmata di storia patria, Scuola dalmata dei SS. Giorgio e Trifone, 2023.

Redlich, Oswald. „Das Archivwesen in Österreich”. *Mittheilungen der dritten (Archiv-) Section der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale* Vol. VI (1907), 1-26.

Rieger, Karl. *Mittheilungen aus den Acten des k. k. Ministeriums des innern bezüglich einer reorganisation des österreichischen archivwesens*. Beč: L. Mayer, 1881.

Schönherr, David. „Die Archive in Tyrol”. *Mittheilungen der k. k. Central-Commission* 10 (1884), 59-71; 11 (1885), 45-58 i 103-109.

Skurla, Stjepan. *Ragusa cenni storici*. Zagreb: Tipografia Sociale, 1876.

Stanojević, Stanoje. *Istorija srpskog naroda u srednjem veku I. Izvori i istoriografija*, knj. 1 *O izvorima*. Beograd: Srpska kraljevska akademija, 1937.

Stulli, Bernard. „Dva pokušaja inventarizacije Dubrovačkog arhiva početkom 19. stoljeća”, *Arhivski vjesnik* 11-12/1 (1969), 203-260.

Thiel, Viktor. „Das Ragusaner Staatsarchiv als Bergegut in Graz”, *Zeitschrift des Historischen Vereines für Steiermark* 26 (1931), 306-308.

Vučetić, Antun; priredili Lovro Kunčević i Ivan Viđen. *Studije iz dubrovačke prošlosti: izabrani tekstovi*. Dubrovnik: Državni arhiv u Dubrovniku, 2020.

Vaisset, Thomas. „Interdire la mer ou s'interdire la mer? La Marine nationale et le blocus du canal d'Otrante (août 1914 – mai 1915)” U: *Entre Terre et Mer. L'occupation militaire des espaces maritimes et littoraux en Europe de l'époque moderne à nos jours*, ur. Jean de Préneuf; Eric Grove; Andrew Lambert, 1-11 Paris: Economica, coll. Bibliothèque stratégique, 2014.

Wolf, Gerson. *Geschichte der K. K. Archive in Wien*. Beč: Wilhelm Braumüller, 1871.

Dubrovnik Archives in the Light of the Reorganization of State Archives and the Archival Service during the Austrian Administration

Summary

The fate of the Dubrovnik Archives after the fall of the Dubrovnik Republic has been the subject of scientific historiography, but scientific historiography has not yet addressed this issue in the context of the development of archives and the archival profession during the Austrian administration. This period of about hundred years was a very intense time during which the seemingly but also truly marginalized so-called old archives, together with the holdings created by the work of the administrative bodies of the Austrian administration, underwent the transformation of their meaning, following the needs of a society that was rapidly modernizing through the establishment of new institutions. The authors observed all these processes in the broader context of the reorganization of state archives and the archival service of the Austrian part of the Monarchy, which had begun, but was not completed, during the short period of 1869/70. For the period lasting until the acceptance of the reorganization proposals in 1893/94 and the establishment of the permanent I. R. Archives Council, the key moments of archival issues that were resolved by the I. R. Central Commission for the Investigation and Preservation of Art and Historical Monuments, together with the I. R. Ministry of the Interior, responsible for political archives, were presented. All these processes ultimately had an impact on the fate of old Dalmatian archives, and in the case of the Dubrovnik Archives set its development towards the I. R. Dubrovnik Archives. After the consolidation of the holdings of the former Republic, once assigned to the political, judicial, financial and port maritime medical offices in Dubrovnik, this Archives grew into a true I. R. institution as the State Archives in Dubrovnik, under the permanent management of a professionally trained archivist. Despite the ups and downs, the authors confirm the continuity of care, at least with regard to the most valuable part of the holdings that were administratively assigned to the central political and judicial bodies in Dubrovnik, and the holdings transferred to the Haus-, Hof- und Staatsarchiv in Vienna during the “Age of Metternich”.

Keywords: State Archives in Dubrovnik, Habsburg Monarchy, archival science, I. R. Central Commission for the Investigation and Preservation of Art and Historical Monuments, archives